



Suomi tasa-arvon kärkimaaksi

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:35

Suomi tasa-arvon kärkimaaksi

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023

Sosiaali- ja terveysministeriö

ISBN PDF: 978-952-00-8363-2

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto
Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	9.12.2020	
Julkaisun nimi	Suomi tasa-arvon kärkimaaksi Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:35		
Diaari/ hankenumero	VN/13486/2019		
ISBN painettu	978-952-00-8359-5	ISSN painettu	1236-2050
ISBN PDF	978-952-00-8363-2	ISSN PDF	1797-9854
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8363-2		
Sivumäärä	71	Kieli	suomi
Asiasanat	Sukupuoli, tasa-arvo, työelämä, lähisuhdeväkivalta, päätöksenteko, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen, työn ja perheen yhteensovittaminen, sukupuolivähemmistöt		
Tiivistelmä	<p>Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023 kokoaa yhteen pääministeri Sanna Marinin hallituksen tavoitteet ja toimenpiteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Hallituksen tavoitteena on nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Tasa-arvo-ohjelma on osa hallitusohjelman toimeenpanoa. Ohjelmaan on koottu eri ministeriöiden vastuulla olevat toimenpiteet.</p> <p>Tasa-arvo-ohjelmassa on noin viisikymmentä toimenpidettä, jotka koskevat työelämää, taloudellista tasa-arvoa, perhe-elämää, koulutusta, naisiin kohdistuvaa ja lähisuhdeväkivaltaa, sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten aseman parantamista, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista sekä sukupuolten tasa-arvon edistämistä Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa. Ohjelmaa toimeenpannaan kaikissa ministeriöissä.</p> <p>Tasa-arvo-ohjelman valmistelu on pohjautunut hallitusohjelmaan, kansainvälisiin sopimuksiin ja velvoitteisiin sekä sidosryhmien kuulemistilaisuuteen ja ministeriöiden väliseen yhteistyöhön. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023 on hyväksytty 25.6.2020 valtioneuvoston periaatepäätöksenä. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi työtä valtioneuvostossa.</p>		
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö		
Painopaikka ja vuosi	PunaMusta Oy, 2020		
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet	9.12.2020	
Publikationens titel	Finland – ledande på jämställdhet Regeringens jämställdhetsprogram 2020–2023		
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:35		
Diarie-/ projektnummer	VN/13486/2019		
ISBN tryckt	978-952-00-8359-5	ISSN tryckt	1236-2050
ISBN PDF	978-952-00-8363-2	ISSN PDF	1797-9854
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8363-2		
Sidantal	71	Språk	finska
Nyckelord	Kön, jämställdhet, arbetsliv, välbefinnande, utbildning, våld i nära relationer, beslutsfattande, kombinerad av arbete och privatliv, könsminoriteter		
Referat	<p>Regeringens jämställdhetsprogram 2020–2023 samlar statsminister Sanna Marins regerings mål och åtgärder för att främja jämställdhet. Regeringen har som mål att göra Finland till ett ledande land i fråga om jämställdhet. Jämställdhetsprogrammet är en del av genomförandet av regeringsprogrammet. I programmet har man sammanfört de åtgärder som respektive ministerium ansvarar för.</p> <p>Jämställdhetsprogrammet innehåller ungefär femtio olika åtgärder som gäller arbetsliv, ekonomisk jämställdhet, familjeliv, utbildning, våld mot kvinnor och våld i nära relationer, könsminoriteters ställning, jämställdhetsintegrering samt främjande av jämställdhet i Europeiska unionen och i internationell verksamhet. Programmet verkställs vid alla ministerier.</p> <p>Jämställdhetsprogrammet har beretts utifrån regeringsprogrammet, internationella avtal och förpliktelser, samråd med intressegrupper och ministeriernas samarbete. Regeringens jämställdhetsprogram 2020–2023 godkändes den 25 juni 2020 genom ett principbeslut av statsrådet. Social- och hälsovårdsministeriet samordnar arbetet i statsrådet.</p>		
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet		
Tryckort och år	PunaMusta Ab, 2020		
Distribution/ beställningar	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Social Affairs and Health	9.12.2020	
Title of publication	Making Finland a global leader in gender equality Government action plan for gender equality 2020–2023		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2020:35		
Register number	VN/13486/2019		
ISBN (printed)	978-952-00-8359-5	ISSN (printed)	1236-2050
ISBN PDF	978-952-00-8363-2	ISSN (PDF)	1797-9854
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8363-2		
Pages	71	Language	Finnish
Keywords	Gender, equality, working life, wellbeing, education, intimate partner violence, decision-making, reconciliation of work and family life, gender minorities		
<p>Abstract</p> <p>The Government's Action Plan for Gender Equality 2020–2023 brings together the goals and measures of the Government of Prime Minister Sanna Marin for promoting gender equality. The objective of the Government is to make Finland a leading country in gender equality. This Action Plan for Gender Equality is based on the Government Programme. The Action Plan for Gender Equality summarises the measures for which the various ministries are responsible.</p> <p>The Action Plan for Gender Equality contains about 50 measures in the areas of working life, financial equality, family life, education, violence against women and intimate partner violence, improving the status of gender minorities, mainstreaming the gender perspective and promoting gender equality within the European Union and in international contexts. The Action Plan will be implemented by all ministries.</p> <p>Preparation of the Action Plan for Gender Equality is based on the Government Programme, international treaties and obligations, stakeholder hearings and inter-ministerial collaboration. The Government adopted the Action Plan for Gender Equality 2020–2023 in a Government Resolution on 25 June 2020. The Ministry of Social Affairs and Health is responsible for coordinating the Action Plan.</p>			
Publisher	Ministry of Social Affairs and Health		
Printed by (place and time)	PunaMusta Ltd, 2020		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

LUKIJALLE.....	9
1 Johdanto.....	11
2 Työelämän ja taloudellisen päätöksenteon tasa-arvon parantaminen.....	15
3 Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja hoivan nykyistä tasaisempi jakaminen.....	23
4 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa.....	29
5 Naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan vähentäminen.....	35
6 Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten aseman parantaminen.....	42
7 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen keskeisissä uudistuksissa ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen.....	47
8 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa.....	53
9 Tasa-arvo-ohjelman seuranta ja viestintä.....	60
Liite 1. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman toimenpiteet ja vastuutahot.....	62
Lähteet.....	67

LUKIJALLE

Hallituksen tavoitteena on parantaa kunnianhimoisesti tasa-arvoa yhteiskunnassa ja nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Globaalissa vertailussa olemme jo lähelläärkeä, mutta paljon on vielä tehtävää. Sukupuolten tasa-arvon tulee toteutua kaikilla yhteiskuntaelämän alueilla kaikkina aikoina. Ilman aktiivista tasa-arvon edistämistä on vaarana, että kehityssuunta kääntyy.

Hallituksen tasa-arvopoliittikka on ihmisoikeusperusteista ja tasa-arvon on toteuttava ihmisten välillä sukupuolesta riippumatta. Vuosi 2020 on merkittävä vuosi. Naisten ja tyttöjen oikeuksia koskeva YK:n Pekingin julistus ja toimintaohjelma täyttävät 25 vuotta. On tärkeää, ettei saavutettuja oikeuksia pidetä itsestään selvyytenä, vaan jatketaan työtä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Suomi on sitoutunut moniin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, muun muassa YK:n Naisten kaikkinaisen syrjinnän kieltävään (CEDAW) sopimukseen, ja toteuttaa aktiivisesti sopimusta niin kansallisesti kuin kansainvälisessä toiminnassaan. Sukupuolten tasa-arvo on ollut keskeinen arvo myös EU:ssa sen perustamisesta lähtien. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma toteuttaa maaliskuussa 2020 hyväksytyin EU:n tasa-arvostrategian tavoitteita Suomessa.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023 perustuu kesäkuussa 2019 sovittuun hallitusohjelmaan, jonka pohjalta nykyinen hallitus aloitti toimintansa joulukuussa 2019. Hallitusohjelma sisältää ennätysmäärän sukupuolten tasa-arvoa edistäviä toimenpiteitä. Ne ovat olleet perustana myös tasa-arvo-ohjelman valmistelussa. Tasa-arvon edistäminen sukupuolten välillä edellyttää intersektionaalista näkökulmaa; sukupuolen lisäksi on kiinnitettävä huomiota myös muun muassa sosioekonomiseen asemaan, ikään ja etniseen taustaan.

Maailmanlaajuinen koronaepidemia on aiheuttanut myös Suomessa aivan poikkeuksellisen tilanteen. Pääministeri Marinin hallitus on linjannut, että sukupuolten tasa-arvon edistämisen on jatkettava myös kriisin aikana ja sen jälkeen.

Vastuu sukupuolten tasa-arvon edistämisestä on koko hallituksella. Tasa-arvo-ohjelma sisältää toimenpiteitä yhteiskunnan eri alueilta ja ohjelmaa toteutetaan kaikissa ministeriöissä. Valmistelua on tehty sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Työtä on ohjannut ministeri Blomqvistin johtama, valtiosihteereistä koostuva ryhmä: Minna Kelhä, Eila Mäkipää, Tuomo Puumala ja Johanna Sumuvuori. Työhön ovat osallistuneet myös valtiosihteerit Pilvi Torsti, Ville Kopra sekä erityisavustaja Silja Silvasti. Lisäksi on kuultu kansalaisjärjestöjä ja sidosryhmiä. Yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa jatketaan myös ohjelman seuranta- ja toteuttamisvaiheessa.

Kiitämme kaikkia tasa-arvo-ohjelman valmisteluun osallistuneita! Nyt on aika aloittaa ohjelman toimeenpano ja jatkaa yhteistyötä tasa-arvoisemman ja syrjimättömämmän Suomen puolesta.

Sanna Marin
Pääministeri

Thomas Blomqvist
Pohjoismaisen yhteistyön ja tasa-arvon ministeri

1 Johdanto

Pääministeri Marinin hallitusohjelma nimeää tavoitteekseen nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Hallitus aikoo parantaa tasa-arvoa kunnianhimoisesti yhteiskunnan eri osa-alueilla. Erityinen huomio on työelämän ja perheiden tasa-arvossa. Hallituksen keskeinen tavoite on työllisyysasteen nostaminen 75 prosenttiin ja työllisten määrän kasvu vähintään 60 000 henkilöllä. Osana kestävyystiekarttaa hallitus asettaa budjettiriihessä uuden työllisyystavoitteen, joka on suurempi kuin nykyinen 60 000 tavoite. Työllisyyteen ja laadukkaiden työpaikkojen syntymiseen on nyt kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Hallitus haluaa edistää myös palkkatasa-arvoa, muun muassa tutkimus- ja kehittämishankkeilla sekä lisäämällä palkka-avoimuutta lainsäädännön keinoin.

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi, että perhevapaat ja hoitovastuu jakautuvat perheissä tasaisesti vanhempien kesken, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työelämässä vahvistuvat ja sukupuolten väliset palkkaerot pienenevät. Perheiden valinnan ja joustojen mahdollisuuksia perhevapaiden pitämisessä lisätään. Perhevapaauudistus toteutetaan siten, että se kohtelee tasa-arvoisesti monimuotoisia perheitä ja ottaa huomioon yrittäjyyden eri muodot. Uudistus tulee toteuttaa niin, että kahden vanhemman perheessä molemmilla vanhemmilla on yhtä paljon kiintiötyjä kuukausia.

Naisiin kohdistuva väkivalta on yksi Suomen suurimmista ihmisoikeusongelmista. Se on myös keskeinen tasa-arvopoliittinen teema. Hallituksen tavoitteena on naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan vähentäminen sekä ihmiskaupan uhrien aseman parantaminen. Tähän tähtäviä toimenpiteitä on hallitusohjelmassa paljon, ja ne jakautuvat eri hallinnonaloilla koordinoitaviin ohjelmiin ja hankkeisiin.

Tasa-arvo-ohjelma perustuu hallitusohjelmaan ja hallituksen toimintasuunnitelmaan. Ohjelmalla tavoitellaan vaikuttavuutta; mukaan on otettu konkreettisia

toimenpiteitä, jotka tukevat sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja syrjinnän vähentämistä. Koska tasa-arvopolitiikka on poikkihallinnollista ja ulottuu kaikkien ministeriöiden alalle, tasa-arvo-ohjelmalla on yhtymäkohtia moniin muihin hallituksen ohjelmiin. Päällekkäisyyttä eri ohjelmiin on pyritty tasa-arvo-ohjelmassa välttämään mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi ohjelman valmistelussa on otettu huomioon asiantuntijoiden ja sidosryhmien kommentteja helmikuussa 2020 järjestetyssä kuulemistilaisuudessa.

Myös kansainväliset sopimukset, kuten YK:n naisten kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW) ja Pekingin julistus ja toimintaohjelma sekä maaliskuussa 2020 hyväksytty EU:n tasa-arvostrategia ovat suunnanneet tasa-arvo-ohjelman valmistelua. YK:n kestävä kehityksen tavoitteet on otettu huomioon läpileikkaavana näkökulmana. EU:n tasa-arvostrategiassa vuosille 2020–2025 esitetään useita keskeisiä toimia sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Tavoitteena on päästä eroon sukupuolistuneesta väkivallasta ja stereotyyppioista, varmistaa yhtäläiset mahdollisuudet työelämässä, muun muassa palkkauksessa, ja saavuttaa sukupuolten tasa-arvo päätöksenteossa ja politiikassa. Myös toimia työ- ja yksityiselämän yhteensovittamisen parantamiseksi vahvistetaan, jotta naisilla ja miehillä olisi tosiasialliset mahdollisuudet kehittyä tasavertaisesti niin henkilökohtaisesti kuin ammatillisestikin.

YK:n kestävä kehityksen tavoitteet on tasa-arvo-ohjelmassa otettu huomioon läpileikkaavasti. YK:n Agenda 2030 ja sen sisältämät kestävä kehityksen tavoitteet linkittyvät monin tavoin sukupuolten tasa-arvoon. Tasa-arvo-ohjelman kaikki toimenpiteet tukevat tavoitteen numero 5 eli sukupuolten tasa-arvon toteutumista. Tasa-arvo-ohjelma toteuttaa kestävä kehityksen tavoitteita muun muassa toimenpiteissä, jotka koskevat naisten ja tyttöjen oikeuksien parantamista, koulutusta, työelämää, taloutta, eriarvoisuuden poistamista, väkivallan vähentämistä ja sukupuoli-näkökulman valtavirtaistamista.

Tasa-arvo-ohjelma korostaa intersektionaalisuutta eli tarkastelutapaa, jossa monien tekijöiden, sukupuolen ohella, esimerkiksi sosioekonomisen taustan, asuinpaikan, alkuperän, perhetaustan, koulutuksen, iän, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun katsotaan vaikuttavan samanaikaisesti yksilön asemoitumiseen yhteiskunnassa. Intersektionaalisuus on keino tarkastella yhteiskunnassa vallitsevia päällekkäisiä ja läpileikkaavia syrjiviä mekanismeja. Monet tasa-arvo-ohjelman toimenpiteet pohjautuvat väestötason

tutkimus- ja rekisteritietoon, joka on eritelty juridisen sukupuolen mukaisesti. Nais- ja miesten asemaa kuvaavat tilastot ja tutkimukset osoittavat keskeisiä tasa-arvon haasteita, mutta eivät kuvaa sukupuolten tasa-arvoa laajasti. Sukupuolten moninaisuuden lisäksi tasa-arvo-ohjelman lähtökohtana on perheiden monimuotoisuus. Kuitenkin myös perheitä kuvaava tutkimusdata on useimmiten kahden heteroseksuaalisen vanhemman ja lasten muodostaman perhemallin tilanteita kuvaavaa. Tasa-arvo-ohjelman toimenpiteissä on pyritty tutkimus- ja tilastotiedon antamalla reunaehdoilla huomioimaan sekä monimuotoiset perheet että sukupuolten moninaisuus.

Tässä tasa-arvo-ohjelmassa ei keskitytä tavoitteiden ja mittareiden asettamiseen. Ne määritellään tasa-arvoselonteossa, joka annetaan eduskunnan edellyttämässä aikataulussa eli vuoden 2021 loppuun mennessä. Tasa-arvoselonteossa esitellään kansalliset, yli vaalikauden ulottuvat tasa-arvopoliittiset tavoitteet. Näiden tasa-arvotavoitteiden seuraamiseksi valmistellaan eri hallinnonalat kattava seurantajärjestelmä, josta on kirjaus hallitusohjelmassa.

Tasa-arvo-ohjelma on jäsennelty kunkin luvun osalta kolmeen osioon: tilannekuvaan, hallituksen tavoitteisiin sekä konkreettisiin toimenpiteisiin. Tilannekuvilla pyritään kuvaamaan nimensä mukaisesti ilmiöiden kokonaiskuvaa tutkimus- ja tilastotiedon valossa. Tavoitteet-osioihin on otettu hallituksen tavoitteita kustakin aiheesta suoraan hallitusohjelmasta. Toimenpiteet kuvaavat sitä, mitä tämän ohjelman puitteissa konkreettisesti tehdään.

Hallitus hyväksyy tasa-arvo-ohjelman poikkeuksellisessa tilanteessa. Koronatilanne tuo omat tasa-arvohaasteensa terveyden, hyvinvoinnin ja hoivan sekä työn ja turvallisuuden näkökulmasta. Suomessa pandemian sukupuolivaikutuksista ei ole toistaiseksi tehty kattavaa analyysia. Tiedetään kuitenkin esimerkiksi, että kuolleisuus on miesten keskuudessa suurempaa, toisaalta lomautukset ovat kohdistuneet alkuvaiheessa enemmän naisiin kuin miehiin, etenkin nuoriin naisiin. Naisennemistösillä hoito- ja palvelualoilla ei useinkaan ole mahdollisuutta etätöihin, joten tartunnalle voi altistua sekä työssä että työmatkalla. Etätöihin siirtyminen aiheuttaa paineita työn ja perheen yhdistämiselle erityisesti pikkulapsiperheissä. Eurofoundin kyselyn mukaan tämä rasittaa enemmän naisia kuin miehiä. Ikääntyneeseen väestöön kohdistetut suojaus- ja rajoitustoimet koskevat useammin naisia kuin miehiä. Esimerkiksi ympärivuorokautisessa hoidossa olevista iäkkäistä 70 prosenttia on

naisia. Koronakriisin aikana poliisin kotihälytykset ovat kasvaneet. Lähisuhdeväkivallan uhri on useimmiten nainen tai sukupuolivähemmistöön kuuluva nuori.

Hallitus haluaa edistää sukupuolten tasa-arvoa myös pandemian aiheuttamissa oloissa. On tärkeää arvioida pandemian aikaisten ja exit-toimenpiteiden sukupuoli-vaikutukset niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälilläkin. Terveydellisten, taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten arvioimisen tavoitteena on, että hallituksen tavoite sukupuolten tasa-arvon lisäämisestä etenee myös pandemian aiheuttamassa tilanteessa ja sen jälkeen. Koronakriisi ei saa pysäyttää sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeisiä uudistuksia. Sukupuolten tasa-arvon ja ihmisoikeuksien vahvistaminen on päinvastoin tässä tilanteessa erityisen tärkeää.

Sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeiset hallituksen ohjelmat ja uudistukset

Hallituksella on monia sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeisiä uudistuksia ja hankkeita. Tällaisia ovat muun muassa naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma, perhevapaiden ja hoitovastuun jakautuminen perheissä tasaisesti vanhempien kesken, sekä samapalkkaisuutta edistävät toimenpiteet. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ja sosiaaliturvan uudistus sekä työllisyyden parantamiseen liittyvät hankkeet ja yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ovat merkittäviä sukupuolten tasa-arvon kannalta. Hallitus valmistelee myös kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman sekä rasmin ja syrjinnän vastaisen ohjelman. Olennaista on, että nämä merkittävät ja kauaskantoiset uudistukset ja hankkeet edistävät sukupuolten tasa-arvoa. Tämä tavoite on kirjattu myös hallitusohjelmaan. Uudistukset ja hankkeet valmistellaan kuitenkin omissa prosesseissaan, eikä niitä siksi käsitellä erikseen tasa-arvo-ohjelmassa.

2 Työelämän ja taloudellisen päätöksenteon tasa-arvon parantaminen

Tilannekuva

Suomalaisilla työmarkkinoilla sukupuolten tasa-arvon tila on moniin muihin maihin verrattuna melko hyvä. Vuosikymmenten mittaan niin naisille kuin miehillekin on luotu mahdollisuudet sekä käydä työssä, että huolehtia lapsista, myös pikkulapsivaiheessa. Sukupuolten työllisyysasteet ovat melko lähellä toisiaan, naisilla 71,8 prosenttia ja miehillä 73,3 prosenttia (2019, 15–64-vuotiaat). EU-maissa sukupuoliero työllisyysasteissa on keskimäärin noin 12 prosenttia, meillä noin prosenttiyksikön: naisten työttömyysaste oli 6,2 ja miesten 7,2 prosenttia (2019, 15–74-vuotiaat). Molemmilla työttömyysaste aleni edellisvuodesta, naisilla enemmän kuin miehillä. Työttömyysriski on suuri vain perusasteen koulutuksen saaneilla, joista suurempi osa on miehiä ja määräaikaisessa työssä työskentelevillä. Myös yksinhuoltajien sekä vammaisten naisten työllisyysaste on selvästi matalampi kuin väestössä keskimäärin, kuten myös maahanmuuttajien työllisyys.

Ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyysaste on 48 prosenttia ja miesten 57 prosenttia (2017). Ulkomailla syntyneet naiset ovat Suomessa syntyneitä naisia selvästi useammin myös kokonaan työvoiman ulkopuolella, työvoimaosuudet ovat ulkomailla syntyneillä 65 prosenttia ja Suomessa syntyneillä 81 prosenttia. Maahanmuuttajilla mm. lähtömaa ja maassaoloaika vaikuttavat

merkittävästi työllistymiseen.¹ Etenkin ulkomaalaistaustaisten naisten työmarkkina-asema on erittäin heikko hyvästä koulutuksesta ja kielitaidosta huolimatta, eikä se saavuta suomalaistaustaisten naisten työllisyyttä edes 15 Suomessa asumisvuoden jälkeen. Osatyökykyisillä, muun muassa vammaisilla henkilöillä, työllistyminen on keskimääräistä vaikeampaa. Myönteistä kehitystä on kuitenkin viime vuosina tapahtunut.

Osatyökykyisiä on työllistynyt pääasiassa avoimille markkinoille eri toimialoille. Yksinhuoltajien työttömyys yleistyi 1990-luvun laman myötä, eikä ole vähentynyt samoin kuin muiden kotitalouksien. Tilastokeskuksen Työssäkäyntitilaston mukaan yksinhuoltajien työttömyysaste oli vuonna 2018 naisilla 13 prosenttia ja miehillä 12 prosenttia (18–64-vuotiaat). Työttömyys oli siis yksinhuoltajilla selvästi keskimääräistä suurempaa.

Alustatyö, vuokratyö ja muut vastaavat työnteon muodot ovat toistaiseksi määrältään melko pieniä mutta kasvussa. Vuokratyöntekijöissä oli vuoteen 2015 asti suunnilleen yhtä paljon naisia ja miehiä, mutta sen jälkeen vuokratyö on yleistynyt erityisesti miehillä. Vuonna 2018 vuokratyöntekijöitä oli yhteensä noin 40 000 ja heistä 59 prosenttia oli miehiä. Nollatuntisopimuksella työskenteleviä on noin 106 000, kaksi kolmesta alle 35-vuotiaita. Nollatuntisopimuksella työskentelee suunnilleen yhtä paljon naisia ja miehiä.

Työsuhteiden laadussa sukupuoliero on selvä; naisista määräaikaista työtä tekee 19 prosenttia ja miehistä 13 prosenttia. Osa-aikatyötä tekevissä sukupuolten välinen ero on vielä selvempi: naisista 22 ja miehistä 10 prosenttia teki osa-aikatyötä vuonna 2019 (15–74-vuotiaat). Osa-aikatyön yleisin syy naisilla on kokoaikatyön puute, miehillä opiskelu. Kokoaikatyön puute on yleisin osa-aikatyön syy myös 25–34-vuotiailla naisilla, myös tässä ikäryhmässä lastenhoito on syynä selvästi harvemmin. Elämäntilanteesta riippuen osa-aikatyö voi olla toimiva ratkaisu sovittaa yhteen perhe ja työ, mutta osa-aikatyöhön liittyy myös ristiriitoja. Osa-aikatyössä tulot ja myöhemmin myös eläkkeet jäävät pienemmiksi ja työajat saattavat olla hankalasti sovitettavissa lapsiperheen arkeen sijoittuessaan usein iltaan ja viikonloppuihin. Yli puolet yleisimmillä osa-aikatyöaloilla työskentelevistä koki vaikeuksia

1 On tärkeää käyttää täsmällisesti maahanmuuttajakäsitettä. Eri tietolähteissä ja tilastoissa määrittely on erilaista. Tässä yhteydessä tiedot koskevat ulkomailla syntyneitä ulkomaalaistaustaisia henkilöitä.

tulla toimeen palkallaan. Osa-aikatyön kielteiset piirteet ovat yleisempiä niillä, jotka tekevät osa-aikatyötä siksi, ettei kokoaikatyötä ole saatavilla.

Haittaava kiire ja jaksamisongelmat ovat lisääntyneet vuodesta 2013 erityisesti naisilla. Naiset kokivat miehiä useammin digitalisaation lisänneen työn kuormittavuutta ja nopeatempoisuutta, kun taas miehet arvioivat digitalisaation lisänneen työn tehokkuutta ja mahdollisuutta käyttää luovuutta työssä yleisemmin kuin naiset. Kuntasektorin palkansaajilla kokemus digisovellusten käyttöön otosta oli kielteisempi kuin muilla. Kuntasektorin naisista lähes puolet (48 prosenttia) kokee työn digitalisaation lisänneen työn kuormittavuutta. Huomionarvoista on se, että Euroopan työolotutkimuksessa Suomi erottuu maana, jossa naisten kokema kiire oli jo vuonna 2015 yleisempää kuin EU28-maissa keskimäärin, kun taas miesten kokema kiire oli noin EU:n keskitasoa.

Sukupuolten palkkaero on pitkäaikainen työmarkkinoiden tasa-arvo-ongelma. Sukupuolten tasa-arvon edistämisen kannalta keskeinen tavoite on, että samanarvoisesta työstä maksettaisiin samaa palkkaa sukupuolesta riippumatta.

Tavoite koskee koko työmarkkinoita, eikä rajoitu esimerkiksi yksittäisen työpaikan palkkoihin. Koko työmarkkinoita tarkastaessa, palkkaero on pienentynyt vain noin kolme prosenttiyksikköä 15 vuodessa. Se oli 16 prosenttia vuonna 2019 (ennakkotieto, säännöllisen työajan kuukausikeskiansiot). Kokoaikatyötä tekevien miesten kuukausikeskiansiot olivat keskimäärin 3835 euroa ja naisten 3226 euroa. Keskimääräiset ansiot ovat matalimmat kuntasektorilla, jossa työskentelee paljon naisia. Vaikka naisvaltaisten alojen ja ammattien aliarvostus on pitkään ollut esillä, olennaista parannusta asiaan ei ole tullut. Naisten kohonnut koulutustaso ei ole merkittävästi heijastunut suurempina palkkoina. Erilaisilla toimilla, esimerkiksi kolmikantaisilla samapalkkaisuusohjelmilla ei juurikaan ole ollut vaikutusta nais- ja miesvaltaisten alojen palkkaeroihin. Myöskään työelämän rakennemuutokset eivät ole tätä ongelmaa poistaneet.

Tasa-arvotutkijat ovat kritisoineet näkemystä, jonka mukaan palkkaerojen syynä nähdään pääosin työmarkkinoiden segregaatio ja yksilöiden koulutus- ja ammatinvalinnat. Työmarkkinoiden segregaatio on yksi tekijä, muttei ainut syy palkkaeroihin. Tällainen tulkinta siirtää myös vastuun palkkaeroista yksilölle, joka tekee ”väärä valintoja”. Yksilöllisten valintojen korostaminen siirtää katseen pois työelämän

syrjivistä rakenteista, työpaikoilla tapahtuvasta palkkasyrjinnästä ja työmarkkinaosapuolten roolista palkkaerojen synnystä ja säilymisessä.

Palkat vaikuttavat myös tuleviin eläkkeisiin. Sukupuolten eläke-erot ovat suuremmat kuin erot palkoissa, naisten eläkkeet ovat keskimäärin viidenneksen matalampia kuin miesten eläkkeet. Naisia on pienituloisissa eläkeläisissä, mm. takuueläkkeen saajissa, enemmän kuin miehiä. Naisten ja miesten eläke-eroihin ei ole julkisessa keskustelussa kiinnitetty paljoakaan huomiota viime vuosikymmeninä. EU:n osarahoittama sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämä hanke sukupuolten eläke-eroista on omalta osaltaan pyrkinyt nostamaan aihetta esille.

Työelämässä esiintyy edelleen syrjintää sukupuolen perusteella. Naiset kokevat syrjintää selvästi miehiä enemmän. Syrjintäkokemuksissa sukupuolen lisäksi esimerkiksi ikä ja uskonto kietoutuvat monesti yhteen. Alkuperä ja kieli tai vammaisuus ja ikä ovat syrjintäperusteita, jotka liittyvät tyypillisesti toisiinsa. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä ovat keskeisiä tasa-arvo-ongelmia, joita esiintyy kaikilla aloilla. Tasa-arvovaltuutetulle tulevista yhteydenotoista useimmat liittyvät määräaikaisten työsuhteiden uusimatta jättämiseen raskauden tultua ilmi. Vuonna 2019 Tilastokeskuksessa selvitettiin raskaussyrjinnän esiintymistä. Sen mukaan syrjintään liittyvä määräaikaisuuden jatkamatta jättäminen koski 11 000:tä naista, ja 17 000 naista vaihtoi työpaikkaa tai työtehtävää, koska tehtävät olivat muuttuneet tai hävinneet vanhempainvapaan aikana tai tilalle oli palkattu toinen henkilö. Kiellosta jättää määräaikainen sopimus uusimatta raskauden tai perhevapaan perusteella sekä kiellosta rajoittaa määräaikainen palvelussuhde kestämään vain äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaan alkuun säädetään vain tasa-arvolaisissa. Tasa-arvovaltuutettu on arvioinut, että asiaa koskevien säännösten sisällyttäminen työsopimuslakiin ja muihin palvelussuhdelakeihin tehostaisi nykyisen syrjintäsuojan toteutumista. Perhevapaisiin liittyvä syrjintä ilmenee myös työpaikan asenteissa ja voi vaikeuttaa isien jäämistä pidemmille perhevapailla.

Työn, opiskelun, koulutuksen ja varusmiespalveluksen ulkopuolella olevien nuorten (ns. NEET) osuudessa ei ole kovin suurta eroa sukupuolten välillä, vaikka julkinen huomio on useimmiten kohdistunut nuoriin miehiin ja poikiin. Vuonna 2019 pojista/miehistä tähän ryhmään kuului noin 8 prosenttia ja tytöistä/naisista hie- man enemmän, noin 10 prosenttia (15–29-vuotiaat). On syytä ottaa huomioon, että ryhmä on heterogeeninen ja siihen kuuluvat muun muassa pääsykokeisiin valmistautuvia ja perhevapailla olevia nuoria.

Maaliskuussa 2020 hyväksytyssä EU:n tasa-arvostrategiassa korostetaan sukupuolistereotyyppien yhteyttä eriarvoisuuteen. Strategiassa segregaaation arvioidaan rajoittavan yksilöiden koulutus- ja ammatinvalintoja, liittyvän palkkaeroihin ja vaikeuttavan työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista. Suomalaisilla työmarkkinoilla sukupuolen mukainen segregaaatio eli jakautuminen on jyrkempää kuin muissa maissa. Miehet ja naiset työskentelevät useimmiten eri aloilla ja ammateissa. Koulutustason nousu ei ole merkittävästi lieventänyt segregaaatiota koko työmarkkinoiden tasolla, vaikka joissain yksittäisissä ammateissa sukupuolijako onkin muuttunut. Niin sanotuissa tasa-ammateissa (40–59 prosenttia) työskentelevien osuus on laskenut 2000-luvulla ja on nyt alle 10 prosenttia. Aloittain tarkasteltuna naisenemmistöisin on sote-palvelut ja miesenemmistöisin rakennusala. Sukupuolen mukaista segregaaatiota voidaan mitata monella tavalla ja eri tietoihin pohjautuen. Uusimmassa työolotutkimuksessa tiedusteltiin samalla työpaikalla samassa ammatissa työskentelevien sukupuolta. Vastausten perusteella palkansaajat työskentelevät aikaisempaa selvästi harvemmin sellaisessa työpaikassa, jossa on pelkästään naisia tai miehiä. Jyrkkä jakautuminen näyttää lieventyneen työpaikkatasolla. Työolotutkimuksen mukaan näyttää siis siltä, että ammattirakenteessa tapahtuvat muutokset lieventävät pienin askelin sukupuolisegregaaatiota työmarkkinoilla.

Työ- ja vapaa-ajan digitalisaatio herättää kysymyksiä keinoälyn ja algoritmien toimintamekanismeista; toisintavalko ne yhteiskunnassa vallitsevia epätasa-arvoisia rakenteita myös digitaalisessa ympäristössä? OECD:n mukaan on vaarana, että kyberympäristössä sukupuolistereotyyppit sekä vähemmistöihin kohdistuvat ennakkoluulot toisintuvat ja uhkaavat tasa-arvokehitystä työelämän ja vapaa-ajan digitalisoitumisen myötä. Tavoitteena on, että keinoäly toimisi tasavertaisesti ja puolueettomasti. Myös EU:n tasa-arvostrategian mukaan on erittäin tärkeää, että naiset ovat mukana rakentamassa digitaalista tulevaisuutta.

Työolotutkimuksen mukaan naisilla oli huomattavasti enemmän kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä työpaikalla kuin miehillä. Naispalkansaajista 10 prosenttia ja miespalkansaajista kaksi prosenttia oli havainnut seksuaalista häirintää työpaikallaan viimeisen vuoden aikana. Lähes joka viides nainen (18 prosenttia) ja neljä prosenttia miehistä kertoi joutuneensa työpaikallaan seksuaalisen häirinnän kohteeksi joskus. Naisilla samoin kuin miehillä kokemuksia oli keskimääräistä enemmän sosiaali- ja terveydenhoitoalan ammateissa sekä palvelutyössä. Seksuaalista häirintää kokevat työelämässä erityisen paljon nuoret naiset: 15–24-vuotiaista naisista lähes kolmannes oli kokenut häirintää viimeisen vuoden aikana. Elinkeinoelämän Keskusliiton teettämän

selvityksen mukaan 58 prosenttia viimeisten kahden vuoden aikana seksuaalista häirintää kokeneista ei ilmoittanut asiasta lainkaan. Yleisin syy ilmoittamatta jättämiseen oli pelko siitä, että asiaa ei otettaisi vakavasti. Toiseksi yleisin syy ilmoittamatta jättämiselle oli pelko mahdollisten hankaluuksien aiheutumisesta itselle.

Miehet ja naiset sijoittuvat työelämän hierarkiassa eri tavoin. Miehiä on selvästi enemmän johtotehtävissä kuin naisia. Johtotehtävissä toimivista noin kolmannes on naisia. Mitä ylemmäs organisaatioissa mennään, sitä vähemmän on naisia niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla. Naisten ja miesten edustusta johtopaikoilla on seurattu ja tietoja koottu muun muassa valtiovarainministeriön vetämässä johtajuustilastoverkostossa. Yksi tapa lisätä sukupuolten tasa-arvoa taloudellisessa päätöksenteossa on varmistaa naisten ja miesten tasapuolinen edustus yritysten hallituksissa.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmat ovat vuodesta 2004 alkaen sisältäneet valtio-omisteisia yhtiöitä koskevat tasa-arvotavoitteet. Valtio-omisteisten yhtiöiden hallitusten jäsenistä oli tavoitteellisen politiikan tuloksena vuonna 2018 naisia keskimäärin 41 prosenttia ja miehiä noin 59 prosenttia. Vuonna 2018 yhtiökokouksissa valtion nimityksistä naisten osuus (44 prosenttia) oli hieman alhaisempi kuin vuonna 2014 (45 prosenttia). Naisten osuus kaikista hallituspaikoista laski hieman valtion kokonaan omistamissa kaupallisesti toimivissa yhtiöissä (2018: 42 % ja 2014: 45 %), mutta pysyi edelleen hyvällä tasolla. Valtioenemmistöisissä pörssiyrityksissä naisten osuus laski hieman alle 40 prosentin tavoitteen.

Naisten osuus pörssiyritysten hallitusten jäsenistä on kasvanut 2010-luvulla. Asiassa on edetty itsesääntelyn periaatteella. Myönteinen kehitys näyttää kuitenkin seisahtuneen kahden viime vuoden aikana. Naisia oli pörssiyritysten hallituksissa keskimäärin 29 prosenttia ja miehiä 71 prosenttia (2019).

Hallituksen tavoitteet

Hallituksen keskeinen tavoite on työllisyysasteen nostaminen 75 prosenttiin ja työllisten määrän kasvu vähintään 60 000 henkilöllä. Osana kestävyystiekarttaa hallitus asettaa budjettiriihessä uuden työllisyystavoitteen, joka on suurempi kuin nykyinen 60 000 tavoite. Myös työelämän laadussa ja tasa-arvossa on paljon parannettavaa.

Hallitusohjelmassa todetaan, että työllisyyden kehityksen arvioinnissa tarkastellaan työllisyysasteen lisäksi tehtyjen työtuntien määrää, kokoaikaiseksi muutettua työllisyysastetta, työsuhteiden tyyppiä ja niiden laatua. Tavoitteena on, että syntyvät työpaikat ovat laadukkaita ja toimeentulon turvaavia. Suurin potentiaali työllisyyden kasvussa on ryhmissä, joissa työllisyys on nyt matalaa, muun muassa maahanmuuttajataustaiset naiset.

Sukupuolten palkkaeroa kavennetaan vuosina 2020–2023 määrätietoisesti laajalla hallitusohjelman mukaisella toimenpidekokonaisuudella. Palkkaeroa kavennetaan lisäämällä palkka-avoimuutta lainsäädännössä, STM-vetoisilla tutkimus- ja kehittämishankkeilla sekä hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen yhteisillä toimenpiteillä. Hallituksen tavoitteena on estää palkkasyrjintää. Raskaussyrjinnän ehkäisemiseksi hallitus täsmentää määräaikaista työsuhteita koskevaa lainsäädäntöä ja selvittää perhevapaalta palaavien työsuhdeturvan parantamista.

Toimenpiteet

2.1. Palkka-avoimuuden edistäminen lainsäädännössä. Perustetaan kolmikantainen työryhmä valmistelemaan hallituksen tavoitetta lisätä tasa-arvolakiin henkilöstön, henkilöstön edustajien ja yksittäisten työntekijöiden oikeuksia ja tosiasiallisia mahdollisuuksia lisätä palkkatietoutta ja puuttua tehokkaammin palkkasyrjintään. STM

2.2. Ehkäistään raskaussyrjintää. Täsmennetään lainsäädäntöä niin, että raskaus ja perhevapaan käyttö eivät saa vaikuttaa määräaikaisen työsuhteen jatkumiseen. Selvitetään perhevapaalta palaavien työsuhdeturvan parantamista ja ryhdytään selvityksen tulosten perusteella tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimiin. Asia käsitellään Työ- ja elinkeinoministeriön vetämässä Työelämän tasapaino -direktiivin täytäntöönpanoa valmistelevassa kolmikantaisessa työryhmässä. TEM, STM

2.3. Nollatuntisopimuksella ja pätkätöissä työskentelevien asemaa parannetaan. Tehdään selvitys ja vahvistetaan lainsäädäntöä. TEM

2.4. Varmistetaan osana kotoutumisen toimenpideohjelmaa (selonteko) maahanmuuttajanaisten mahdollisuus osallistua kotoutumis- ja kielikoulutukseen. TEM

2.5. Hallituksen tavoitteena on sukupuolten tasapuolisen edustuksen lisääminen pörssi-yhtiöiden hallituksissa. Suurten ja keskisuurten pörssi-yhtiöiden hallituksissa tavoitteena on, että molempia sukupuolia on vähintään 40 %. Hallituksen tavoitteena on, että tasapuolinen edustus saavutettaisiin ensisijaisesti Arvopaperimarkkinayhdistyksen hallinnointikoodin suositusten mukaisesti ja yhtiöiden omin toimin. Hallitus seuraa tavoitteessa etenemistä ja arvioi kehityksen riittävyttä vuosittain. Lisäksi toteutetaan tutkimus/selvitys syistä, jotka rajoittavat naisten osuutta pörssi-yhtiöiden hallitus-, toimitusjohtaja- ja johtoryhmäpaikoissa. OM, STM

2.6. Hallitus jatkaa tavoitteellista toimintaa naisten osuuden lisäämiseksi valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksissa ja johtoryhmissä vuodesta 2004 asetettujen tavoitteiden pohjalta. Näiden tavoitteiden ja valtion omistajapolitiikkaa koskevan periaatepäätöksen tasa-arvotavoitteiden etenemistä seurataan vuosittain hallituksen kertomuksissa eduskunnalle. VNK

3 Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja hoivan nykyistä tasaisempi jakaminen

Tilannekuva

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamismahdollisuuksia on vuosikymmenten ajan parannettu muun muassa perhevapaita, päivähoitoa, kouluruokailua ja vanhusten hoitoa kehittämällä. Tavoitteena on ollut lisätä perheiden hyvinvointia, lisätä vanhempien mahdollisuutta olla lastensa kanssa ja mahdollistaa vanhempien työsäkäyhti. Toimiva perheen ja työn yhteensovittaminen ja hoivavastuun tasapuolinen jakaminen vaativat kuitenkin lisää toimia. EU:n tasa-arvostrategiassa vuosille 2020–2025 korostetaan, että perheestä huolehtiminen on molempien vanhempien velvollisuus ja oikeus. Työ- ja yksityiselämän tasapainottamista koskevassa direktiivissä asetetaan työntekijöiden perhevapaita ja joustavia työjärjestelyjä koskevat vähimmäisvaatimukset sekä edistetään hoivan tasapuolista jakautumista. Viimeistään elokuun alussa vuonna 2022 kansallisella lainsäädännöllä voimaan saatettavan direktiivin mukaan vanhemmille on mm. oltava oma vähintään kahden kuukauden mittainen vanhempainvapaa.

Hoiva ei perheissä jakaudu naisten ja miesten välillä tasaisesti, mikä näkyy muun muassa perhevapaiden käytössä. Isät käyttävät vanhempainpäivärahopäivistä vain noin 10 prosenttia. Kotihoidontuen käyttäjistä vielä harvempi on mies. Kasvua on ollut 2000-luvulla isille korvamerkittyjen vapaiden myötä, mutta pohjoismaisista isistä suomalaiset käyttävät vähiten perhevapaita. Isät käyttävät yleisimmin lyhyttä, yhtäaikaa äidin kanssa käytettävää isyysvapaan osaa lapsen syntymän yhteydessä. Sitä käytti 84 prosenttia isistä vuonna 2018. Vanhempainvapaan jälkeen pidettävää

pidempää isyysvapaan osaa käytti noin 60 prosenttia isistä. Nämä osuudet ovat kasvaneet vuosittain. Neljännes vuonna 2015 syntyneiden lasten isistä ei käyttänyt mitään perhevapaata. Pidempää isyysvapaata pitävät todennäköisimmin yli 30-vuotiaat isät, hyvätuloiset isät, ensimmäisen lapsen isät sekä isät, joilla on hyvätuloinen ja hyvässä ammatillisessa asemassa oleva puoliso.

Perhevapaille jäämisen koetaan helpottuneen työpaikoilla. Selvää myönteistä kehitystä on vuosien 2013 ja 2018 välillä. Erilaisten perhevapaiden käyttö on kuitenkin edelleen naisille helpompaa kuin miehille. Poikkeuksen tekee sairaan lapsen hoito eli tilapäinen hoitovapaa, jonka käyttö on isille hieman helpompaa kuin äideille. Sektoreittain tarkasteltuna pidemmän perhevapaan pitäminen on helpointa valtiolla. Hankalimmaksi pidempien vapaiden käytön kokivat yksityisellä sektorilla työskentelevät isät. Vaikka asenteet isien perhevapaiden käyttöä kohtaan ovat työpaikoilla tulleet myönteisemmiksi, useiden tutkimusten mukaan työpaikoilla pidetään itsestään selvänä, että isät käyttävät heille korvamerkityt vapaat, mutta muiden perhevapaiden katsotaan kuuluvan äideille. Ratkaisevaa isien perhevapaiden käytölle on se, miten isien työt organisoidaan heidän vapaidensa aikana. Työpaikoilla otetaan harvoin sijaisia isien perhevapaiden ajaksi; sen sijaan työt jaetaan työtovereiden kesken tai isät huolehtivat niistä itse.

Vanhemmat voivat käyttää kotihoidon tukea vanhempainvapaan jälkeen siihen asti kunnes nuorin lapsi täyttää kolme vuotta. Käyttäjistä noin 93 prosenttia oli naisia (2018), käytetyistä päivistä naiset käyttävät vielä suuremman osuuden. Kotihoidon tuen käyttö on vähentynyt 2010-luvulla. Lähes puolet (47 prosenttia) kaikista kotihoidon tuen käyttöön oikeutetuista perheistä ei käytä sitä lainkaan tai käyttää sitä enintään siihen asti, kun lapsi on hieman alle 1,5-vuotias. Lapsen kolmivuotispäivään asti kotihoidon tukea käyttää 10 prosenttia kaikista perheistä, ja tämäkin osuus on laskussa. Pitkään kotihoidon tukea käyttävistä äideistä yli puolella ei ole työpaikkaa, johon palata. Näillä äideillä on muita äitejä matalampi koulutus, yli neljänneksellä vain peruskoulutus.

Pienten lasten äitien työllisyysaste on kasvanut enemmän kuin kaikkien äitien. Kaikkien äitien työllisyysaste on noussut kolme prosenttiyksikköä vuodesta 2014 vuoteen 2018, jolloin se oli 77 prosenttia. Suurin nousu, lähes viisi prosenttiyksikköä, on tapahtunut 1–2-vuotiaiden lasten äitien työllisyysasteessa, joka nousi 53 prosentista 58 prosenttiin. Pienten lasten vanhempien työllisyysasteessa on selvä ero. Äitien työssäkäynti laskee selvästi nuorimman lapsen ollessa alle kolmevuotias,

mutta nousee sen jälkeen. Isien työssäkäyntiä lasten saanti ei vähennä, pikemmin-kin päinvastoin. Työllisyysaste ei kuitenkaan ole paras mittari verrata pienten lasten vanhempien työssäkäyntiä eri maiden välillä. Usein verrokkina pidetään naapurimaatamme Ruotsia. Työssäoloasteella tarkastellen suomalaiset (58,1 prosenttia) ja ruotsalaiset (60,5 prosenttia) naiset käyvät lähes yhtä paljon työssä (2015). Alle kolmevuotiaiden lasten äideillä ero on kuitenkin selvä. Ero on suurin nuorimman lapsen ollessa 1–2-vuotias, jolloin äitien työssäoloaste oli Suomessa 43 prosenttia ja Ruotsissa 58 prosenttia. Ero kaventui lähes kokonaan 3–6-vuotiaiden lasten äideillä. Suomessa pienten lasten isien työssäkäynti on sen sijaan yleisempää kuin Ruotsissa.

Äitien työllisyyttä on haluttu kasvattaa muun muassa kannustamalla heitä osa-aikatyöhön kokoaikaisesti kotona kotihoidon tuella olemisen sijaan. Vuoden 2014 alusta osittainen hoitoraha alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmille uudistettiin joustavaksi hoitorahaksi, jota voi käyttää hakemalla työnantajalta osittaista hoitovapaata. Uudistus lisäsi pienten lasten vanhempien osa-aikatyötä jonkin verran, vuonna 2018 joustavalla hoitorahalla hoidettiin 10 prosenttia lapsista. Osittaista hoitovapaata joustavan hoitorahan tukemana käyttävät äidit, joilla on työpaikka, johon palata hoitovapaalta. Syiksi sille, miksei käytä osittaista hoitovapaata äidit kertoivat työpaikan puuttumisen, kokopäiväisen hoitovapaan asettamisen etusijalle, taloudelliset syyt sekä sen, ettei osa-aikainen työnteko ole mahdollista työtehtävien luonteen vuoksi. Myös puolen vuoden työssäoloehto oli esteenä joillekin. On tutkimustuloksia, joiden mukaan osa-aikatyö ei lievennä äitien tai isien kokemusta ajanpuutteesta perheen kanssa tai tunnetta kotiasioiden laiminlyömisestä. Osa-aikatyöhön liittyvät toimeentulo-ongelmat heikentävät sekä lasten että vanhempien hyvinvointia ja kuormittavat erityisesti äitejä.

lääkkäiden osuuden kasvu väestössä vaikuttaa monella tavalla myös perheisiin. Yksin elävien iäkkäiden osuus on jo nyt suuri ja hoidon tarve lisääntyy mittavasti. Työikäisten hoivavastuu etenkin kotona asuvista ikääntyneistä läheisistä on lisääntynyt ja lisääntyy edelleen. Naisten pidemmän eliniän vuoksi iäkkäistä suurempi osa on naisia. Myös iäkkäiden hoidossa työskentelevistä valtaosa on naisia. Väestörakenteen muutos on siis monella tavalla myös sukupuoli- ja tasa-arvokysymys. Lisääntyvällä joukolla työikäisiä on hoitovastuita ikääntyneistä läheisistä. Tasa-arvobarometrin mukaan sairaita tai huonokuntoisia henkilöitä avusti vähintään kerran kuussa noin kolmannes työssä olevista, naiset hieman useammin kuin miehet. Työolotutkimuksen mukaan 18 prosenttia palkansaajista kävi auttamassa viikoittain ja neljä prosenttia lähes päivittäin kotitalouden ulkopuolisista henkilöitä, useimmiten omia tai

puolison vanhempia. Ikäryhmittäin tarkasteluna eniten huolenpitoa oli 45–55-vuotiailla, naisista 48 prosentilla ja miehistä 37 prosentilla. Omaishoitajia on noin 46 000, valtaosa heistä naisia.

Tilastokeskuksen väestömuutostietojen mukaan syntyvyys laski yhdeksäntenä vuonna peräkkäin, mutta laskun jyrkkyys loiveni vuonna 2019. Vuoden 2019 syntyvyyden mukaan nainen synnyttäisi keskimäärin 1,35 lasta. Syntyvyyden laskun loiventumiseen vaikutti erityisesti vuoden viimeisten kuukausien kehitys, jolloin syntyneiden määrä ei enää vähentynyt kuten alkuvuonna. Vuonna 2019 syntyi 45 613 lasta. Kokonaisuushedelmällisyysluku kertoo, kuinka monta lasta nainen saisi elämänsä aikana, jos syntyvyys pysyisi laskentavuoden tasolla. Kokonaishedelmällisyysluvussa on eroja koulutusasteen välillä. Eniten on laskua perusasteen koulutuksen saaneilla. Ulkomaalaistaustaisten kokonaishedelmällisyysluku on keskimääräistä korkeampi. Vuoden 2020 ensimmäisten kuukausien syntyvyysluvut eivät näytä yhtä alhaisilta, mutta vasta pidemmällä aikavälillä voidaan nähdä, onko laskeva trendi muuttunut.

Syntyvyyden laskuun on monia syitä, eikä niitä tutkimusten perusteella toistaiseksi voida määritellä yksiselitteisesti. Yhteiskuntapolitiikan tehtävänä on mahdollistaa lasten saaminen niille, jotka haluavat lapsia. Lasten saamista siirretään nykyisin muun muassa määräaikaisten työsuhteiden vuoksi. Raskaus- ja perhevapaasyrjintä on tunnettu ilmiö, ja se voi osaltaan vaikuttaa syntyvyyteen. Eri elämänalueiden arvostuksessakin on tapahtunut muutoksia. Tuoreiden tutkimustietojen mukaan naisista 66 prosenttia ja miehistä 61 prosenttia pitää ansiotyötä erittäin tärkeänä elämänsisältönä. Naisilla osuus on kasvanut selvästi vuodesta 2013 ja on ensimmäistä kertaa 40 vuoteen korkeampi kuin miehillä.

Perheiden moninaisuus on arkipäivää ja erilaisia perhetyppejä tunnistetaan aiempaa paremmin: lapsiperheet, eroperheet, yksinhuoltajaperheet, uusperheet, sateenkaariperheet, monikkoperheet, adoptioperheet ym. Erilaisten perheiden tilanteita on kasvavassa määrin otettu huomioon lainsäädäntöä muutettaessa. Lapsiperheistä kahden aikuisen talouksissa tulotaso on parempi ja pienituloisuus vähäisempää kuin yhden vanhemman talouksissa, joissa mediaanitulo on yhden hengen talouksien ohella väestöryhmien heikoin. Erityinen köyhyysriski on yhden vanhemman perheiden lapsilla. Yhden vanhemman perheiden pienituloisuusaste on 20 prosenttia. Se on lähes kolminkertainen kahden vanhemman perheisiin (7 prosenttia) verrattuna. Yhden vanhemman perheet ovat rekisteritietojen perusteella useimmiten

äidin ja lasten muodostamia perheitä. Toistaiseksi vuoroasumisesta on olemassa niukasti tietoa.

Hallituksen tavoitteet

Hallituksen tavoitteena on, että perhevapaat ja hoitovastuu jakautuvat perheissä tsa-
saisesti molempien vanhempien kesken, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työelämässä
vahvistuvat ja sukupuolten väliset palkkaerot pienenevät. Perheiden valinnan ja
joustojen mahdollisuuksia perhevapaiden pitämisessä lisätään. Hallitusohjelmaan
on kirjattu, että perhevapaaudistus toteutetaan siten, että se kohtelee tasa-arvoi-
sesti kaikkia, myös monimuotoisia perheitä ja huomioi yrittäjyyden eri muodot. Uu-
distus tulee toteuttaa niin, että äideillä ja isillä on yhtä paljon kiintiöityjä kuukausia.
Isille kiintiöityjä ansiosidonnaisia vapaita pidennetään lyhentämättä äitien nykyisin
käytettävissä olevaa osuutta. Lisäksi perhevapaiden tulee sisältää vapaasti valit-
tava vanhempainvapaajakso. Molemmille vanhemmille maksetaan korotettua an-
sio-osaa nykyistä äitien osuutta vastaavasti. Uudistuksen tulee täyttää raskaussuo-
jeludirektiivin ja työelämän tasapainodirektiivin vaatimukset. Kotihoidontuki jatkuu
nykymuotoisena. Selvitetään mahdollisuus maksaa etuus suoraan lasta hoitavalle
isovanhemmalle.

Ihmisiä tuetaan kohti haluamaansa lapsimäärää. Erilaiset perhemallit ovat yhtä ar-
vokkaita. Valtaosa perheistä selviää hyvin, mutta jokainen tarvitsee jonkinlaista lä-
hiyhteisön tai yhteiskunnan tukea. Otetaan huomioon päätöksenteossa perheiden
ja elämäntilanteiden moninaisuus. Tahattomasti lapsettomien perheellistymistoi-
veita tuetaan eri keinoin ja turvataan hedelmöityshoitojen yhdenvertainen saata-
vuus.

Perhevapaaudistus luo mahdollisuuden ottaa huomattava edistysaskel hoivan
tasapuolisemmaksi jakamiseksi sukupuolten välillä. Tämä edellyttää, että uudistuk-
selle hallitusohjelmassa asetetut tasa-arvotavoitteet toteutuvat. Perhevapaaudis-
tus on kolmikantaisessa valmistelussa edeten omassa aikataulussaan, joten sitä ei
ole kirjattu tasa-arvo-ohjelman toimenpiteeksi.

Toimenpiteet

3.1. Selvitetään mahdollisuudet lisätä työajan joustoa tasapainottamaan työn ja perheen yhteensovittamista ja jaksamaan työuralla pidempään. Tavoitteena on parantaa erityisesti pienten lasten vanhempien ja ikääntyvistä omaisista huolehtivien mahdollisuuksia osa-aikatyöhön. TEM

3.2. Yhdistetään äitiys- ja isyyslait vanhemmuuslaiksi. OM

3.3. Edistetään vuoroviikkoasumista koskevan selvityksen toimenpide-ehdotuksia. OM

3.4. Tuetaan tasa-arvoista vuorovanhemmuutta. Mahdollistetaan lapselle kaksi tasa-vertaista osoitetta. VM

4 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa

Tilannekuva

Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä toimijuutta yhteiskunnassa. EU:n tasa-arvostrategiassa tunnustetaan kasvatuksen ja koulutuksen tärkeä rooli tasa-arvon edistämässä. Tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoitteena on, että jokaisella on mahdollisuus kouluttautua niin pitkälle kuin rahkeet riittävät. Alueelliset, sosioekonomiset ja sukupuolten väliset erot sekä koulutuksen periytyvyys näkyvät kuitenkin entistä vahvemmin kouluttautumisessa.

Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Velvoittavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuodelta 2018 korostavat varhaiskasvatuksen sukupuolisensitiivisyyttä. Tiukat sukupuoliroolit rajoittavat lasten toiminnan mahdollisuuksia ja jättävät huomiotta sukupuolen moninaisuuden. Lapsen oletettu sukupuoli vaikuttaa esimerkiksi odotuksiin lapsen kommunikaatiokyvyistä. Lasten huomioimisen sukupuolittuneisuus vaikuttaa lasten roolien kehittymisen lisäksi myös muun muassa kielelliseen kehitykseen: on havaittu, että päiväkotikäisiltä tytöiltä odotetaan monipuolisempaa kielellistä valmiutta kuin pojilta. Lapset omaksuvat jo varhain sukupuoliin liitetyn roolijaon, joten on tärkeää, että varhaiskasvatus on sukupuolitietoista. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että

jokaisella lapsella olisi sukupuolesta riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet ja että lapset kohdataan aina yksilöllisesti. Varhaiskasvatukseen osallistuminen tasaa lasten taustoista johtuvia eroja, muun muassa sosioekonomisia eroja. Tästä syystä varhaiskasvatus on vahvasti tasa-arvoa edistävää niin lapsille kuin perheille. Näin ollen myös osallistumisasteen nostaminen on perusteltua. Suomessa 3–5-vuotiaiden varhaiskasvatukseen osallistumisen aste on noussut vuosina 2005–2017 (68–79 prosenttia). Osallistumisen aste Suomessa on kuitenkin alhaisempi kuin OECD-maissa keskimäärin (87 prosenttia) ja selvästi alhaisempi kuin muissa Pohjoismaissa (94–98 prosenttia).

Suomalainen koulutus on maailman huipputasoa, ja lasten sekä nuorten osaamistaso on edelleen hyvä. Myös suomalaisten koulujen väliset erot osaamisessa ovat muihin maihin verrattuna pieniä. Viimeisimmän, vuoden 2018 PISA-tutkimuksen tulosten mukaan Suomen pistemäärän keskiarvo on laskenut, mutta tulokset osoittavat, että suomalaisnuorten lukutaito on edelleen hyvällä tasolla. Suomi on OECD-maiden huippua yhdessä Viron, Kanadan, Irlannin ja Korean kanssa. Suomessa sukupuolten välinen lukutaidon osaamisero on ollut jokaisen toteutetun PISA-tutkimukseen osallistuvien maiden suurimpia, ja viimeisimmän tutkimuksen mukaan osaamisero oli OECD-maiden suurin. Yksi keskeinen syy tyttöjen ja poikien välisiin koulumenestyseroihin on tyttöjen poikia parempi lukutaito: ero tyttöjen hyväksi oli Suomessa 52 pistettä, kun se OECD-maissa oli keskimäärin 30 pistettä. Tytöt menestyivät myös matematiikassa toista kertaa peräkkäin tilastollisesti merkitsevästi poikia paremmin. Huomionarvoista on myös se, että matematiikan osaamisen taso vaihtelee enemmän poikien keskuudessa kuin tyttöjen välillä. Sukupuolten ja eri väestöryhmien välillä on selkeitä eroja myös esimerkiksi lukutaidossa ja peruskoulun jälkeisiin opintoihin hakeutumisessa. Arviolta 10–15 prosenttia nuorista voi huonosti. Esimerkiksi syrjäytyminen ja mielenterveyden ongelmat koskettavat yhtä lailla eri sukupuolia, mutta poikien syrjäytyminen on yleisempää, kun taas tytöillä todetaan useammin mielenterveyden ongelmia. Huomionarvoista on myös se, että avun piiriin hakeutumisen suhteen voi usein olla korkea kynnyks. Nämä haasteet aiheuttavat inhimillisen kärsimyksen ohella myös yhteiskunnallisia kustannuksia, jos avun tarve jää huomiotta. Myös vähemmistöihin kohdistuva syrjintä on yksi koulu- ja maailman haasteista.

Koulutusvalintojen ja oppimiseröjen tekijöitä on tärkeää tarkastella intersektiionaalisesti; eriarvoisuus tulee usein ilmi useiden tekijöiden vaikutuksina. Sukupuolella, sosioekonomisella taustalla ja maahanmuuttajataustaisuudella on usein

yhteisvaikutuksia. Tutkimukset osoittavat, että sukupuolen ohella myös vanhempien koulutus, ammatti ja sosioekonominen asema vaikuttavat lapsen lukutaitoon ja koulumenestykseen sekä oppiaine- ja koulutusvalintoihin. Suomessa vanhempien sosioekonomisen aseman yhteys oppilaiden osaamiseen koulussa on voimistunut viimeisen vuosikymmenen aikana.

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja ns. kantaväestöön² kuuluvien oppilaiden välillä on suuria eroja lukutaidossa: sekä ensimmäisen että toisen sukupolven maahanmuuttajaoppilaiden keskimääräinen pistemäärä lukutaidossa oli matalampi kuin kantaväestön oppilaiden keskiarvo.

Maahanmuuttajataustaisuus ei itsessään ole syy oppilaan opintomenestykseen, vaan huomionarvoista on esimerkiksi se, että maahanmuuttajataustaisilla oppilailla tyttöjen ja poikien väliset erot koulumenestyksessä olivat pienempiä kuin kantaväestön oppilailla, mikä näytti johtuvan joidenkin maahanmuuttajaryhmien tyttöjen heikommasta koulumenestyksestä verrattuna kantaväestön tyttöihin. Maahanmuuttajataustaisten tyttöjen koulumenestykseen vaikutti negatiivisesti erityisesti, jos perheen äiti oli työtön tai työvoiman ulkopuolella. Koulutuksen segregatio Suomessa näkyy ulkomaalaistaustaisen³ väestön koulutuksessa myös peruskoulun jälkeen: vuonna 2018 ulkomaalaistaustaisesta väestöstä toisen asteen tutkinnon oli suorittanut 27 prosenttia tytöistä ja 25 prosenttia pojista, ja korkea-asteen tutkinnon oli suorittanut 29 prosenttia naisista ja 22 prosenttia miehistä.

Syrjäytyminen on pojilla ja miehillä yleisempää kuin tytöillä ja naisilla. Etenkin miesten väliset terveyserot ovat merkittäviä. Monet syrjäytymisen taustatekijät, kuten koulutuksen puute, sairastuminen, toimeentulon puute, asunnottomuus, mielen-terveyden ongelmat, päihteiden käyttö sekä väkivaltaisuus ja rikollisuus vaikuttavat jo kouluiässä. Syrjäytyneitä nuoria on 15–29-vuotiaiden ikäluokasta noin viisi prosenttia, joista kaksi kolmasosaa on miehiä. Tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen, sillä se ehkäisisi nuorten, etenkin poikien ja nuorten miesten syrjäytymistä. Vuonna 2018 pelkän perusasteen suorittaneita 20–29-vuotiaita oli 102 673 henkilöä, joka on 15 prosenttia ikäluokasta. Miehistä perusasteen varassa oli 17 prosenttia ja naisista 13 prosenttia ikäluokasta.

2 Käsitteiden yhdenmukaisuuden vuoksi tässä käytetään käsitteitä *maahanmuuttajataustainen* ja *kantaväestö* PISA-tutkimuksesta saadun tilastotiedon mukaisesti.

3 Käsitteiden yhdenmukaisuuden vuoksi tässä käytetään käsitettä *ulkomaalaistaustainen* PISA-tutkimuksen mukaisesti.

Jo toisella asteella on nähtävissä selkeitä eroja tyttöjen ja poikien valitsemilla koulutuspoluilla. Tytöistä 64 prosenttia haki ensisijaisesti lukioon, ja pojista 55 prosenttia haki ensisijaisesti ammatilliseen koulutukseen. Vuonna 2018 lukiossa opiskelevista 58 prosenttia oli tyttöjä ja 42 prosenttia poikia, ja samana vuonna ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista poikia oli 49 prosenttia ja tyttöjä 51 prosenttia. Tytöt valitsevat lukiossa poikia useammin vieraan kielen opintoja. Valinta pitkän ja lyhyen matematiikan välillä on tärkeä sukupuolittumisen näkökulmasta, koska se ohjaa ylioppilaiden reaaliainevalintoja. Matematiikka ja reaaliaineet yhdessä taas profiloivat sekä yliopistojen koulutusaloja, että niiden opiskelijavalintaa. Vuonna 2017 tytöistä pitkän matematiikan oli valinnut 36 prosenttia, pojista 50 prosenttia.

Suomen työikäisestä väestöstä naiset ovat olleet jo pitkään korkeammin koulutettuja kuin miehet. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijoista vuonna 2017 naisten osuus oli 53 prosenttia ja miesten osuus oli 47 prosenttia.

Vuonna 2017 naisia oli alemman korkeakoulututkinnon suorittaneista 60 prosenttia, ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista 57 prosenttia, lisensiaatintutkinnon suorittaneista 72 prosenttia sekä tohtorintutkinnon suorittaneista 52 prosenttia.

Sukupuolierot ovat selkeitä taustasta riippumatta: tytöt ja naiset hakeutuvat pidemmälle opinnoissa ja menestyvät niissä paremmin kuin miehet ja pojat. Koulutuksen sukupuolisegregaatio on havaittavissa edellä kuvatun mukaisesti oppiaine- ja koulutusvalinnoissa sekä oppimistuloksissa, mutta myös käytännön opetuksessa, oppilaiden arvioinnissa sekä koulu- ja opetushenkilökunnan sukupuolijakaumassa. Valtioneuvoston teettämän tutkimuksen mukaan opettajien toimintaa saattavat ohjata tiedostamattomat sukupuolistereotyyppiset ajatukset. Kyseiset stereotyyppiset ajatusmallit koettiin mahdollisiksi riskitekijöiksi tasa-arvon toteutumiseksi.

Korkeakoulujen opiskelijavalintoja uudistetaan. Vuodesta 2020 alkaen todistusvalinta toimii pääväylänä korkeakouluopintoihin. Yhteispistevalintakriteereistä, jossa pisteitä saa sekä valintakokeesta että todistuksesta, luovutaan. Jatkossa pääsykokeisiin voivat osallistua ne, joita ei voida valita todistuksen perusteella, jos esimerkiksi ylioppilastutkinnon arvosanat eivät riitä opiskelupaikkaan tai jos hakijalla ei ole soveltuvaa todistusta. Jatkossa on tarkoitus, että valintaperusteet ilmoitetaan aina niin ajoissa, että ne ovat tiedossa jo toisen asteen opintoja aloitettaessa erityisesti todistusten painottamisen osalta. Sukupuolten tasa-arvoisten opiskelumahdollisuuksien kannalta on olennaista seurata ja arvioida, miten korkeakoulujen

valintaperusteiden muutos vaikuttaa opiskelupaikan saamiseen eri sukupuolten edustajilla. Opiskelijavalintauudistuksesta toteutetaan seurantatutkimus.

Hallituksen tavoitteet

Hallituksen tavoitteena on edistää sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta suunnitelmallisesti eri koulutusasteilla ja varhaiskasvatuksessa.

Hallitus toteuttaa täysipäiväisen kokoaikaisen subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden. Asiaa koskeva varhaiskasvatuslain muutos hyväksyttiin eduskunnassa syksyllä 2019, ja uudistus tulee voimaan 1.8.2020.

Oppivelvollisuusikä nostetaan 18 ikävuoteen.

Hallitus laatii koulutuspoliittisen selonteon vuodelle 2030. Selonteossa etsitään pitkän aikavälin keinot Suomen koulutus- ja osaamistason nostamiseksi, koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseksi ja oppimiserojen kaventamiseksi. Yhtenä tavoitteena on, että korkeakoulutettujen osuus nuorista aikuisista nousee 50 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiomenojen osuus bruttokansantuotteesta on nyt noin 2,8 prosenttia. Hallituksen tavoitteena on nostaa osuus 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä.

Hallitus jatkaa 5-vuotiaiden lasten maksuttoman varhaiskasvatuksen (20h/vko) kokeilua vuosina 2020–2021. Tavoitteena on nostaa varhaiskasvatuksen osallistumisastetta ja edistää naisten työllistymistä sekä kehittää pedagogiikkaa.

Toimenpiteet

4.1. Säädetään velvoittavista tasa-arvosuunnitelmista varhaiskasvatuksessa. STM

4.2. Oikeus oppia –ohjelman hankkeilla valmistellaan lainsäädäntöä, pysyviä rahoitusjärjestelyitä sekä yhdenvertaisuutta vahvistavia vaikuttavia käytänteitä ja toimintatapoja. Tavoitteena on mm. kaventaa ja ennaltaehkäistä sosioekonomisesta taustasta, maahanmuuttajataustasta tai sukupuolesta johtuvia oppimiseroja. OKM

4.3 Oikeus oppia –ohjelmassa toteutetaan perusopetuksen opettajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja johdon sekä koulujen johtajien täydennyskoulutuksen kehittämishanke. Tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaation lieventäminen. OKM

4.4 Opetus- ja ohjaushenkilöstön ammatillinen ja pedagoginen osaaminen tulee varmistaa. Myönnetään rahoitusta ammatillisen koulutuksen opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen sekä opetuksen ja ohjauksen tukitoimiin. Tavoitteena on ehkäistä opintojen keskeyttämistä, tehostaa koulutuksen läpäisyä, ehkäistä syrjäytymistä sekä vahvistaa opiskelijoiden tasa-arvoa. OKM

4.5. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa kevään 2020 aikana lyhyen esiselvityksen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tilanteesta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Selvityksen aineistona hyödynnetään korkeakoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Tuloksia hyödynnetään kevään 2020 korkeakoulujen kanssa käytävissä tulossopimusneuvotteluissa. Tilannekuvaa syvennetään käynnistämällä laajempi selvityshanke tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta tutkimus, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa (TKI-toiminnassa) vuoden 2020 aikana. OKM

4.6. Tehdään korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma. Käydään läpi korkeakoulutuksen sosiaalisen, alueellisen ja kielellisen tasa-arvon toteutuminen sekä eri vähemmistöryhmien korkeakoulutukseen hakeutumisen mahdolliset esteet. Ryhdytään selvityksen pohjalta tarvittaviin toimiin. Korkeakoulutuksen sukupuolisegregaation purkamista on tarkoitus tarkastella osana korkeakoulutuksen saavutettavuutta. OKM

5 Naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan vähentäminen

Tilannekuva

Naisiin kohdistuva väkivalta on tunnistettu yhdeksi suurimmista ihmisoikeusongelmista Suomessa. Väkivalta tai sen uhka voi olla fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista. Se voi olla lähisuhde- ja perheväkivaltaa, kuten psykologista alistamista, parisuhteessa tapahtuvaa raiskausta, lyömistä ja pahoinpitelyä tai seksuaalista häirintää, lasten seksuaalista hyväksikäyttöä, avioliittoon pakottamista, digitaalisessa mediassa tapahtuvaa häirintää tai vainoamista. Se voi myös olla ihmiskauppaan liittyvää alistamista ja seksuaalista hyväksikäyttöä tai tyttöjen sukuelinten silpomista, lapsi-avioliittoja tai muuta ns. kunniaan liittyvää väkivaltaa.

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan entisen tai nykyisen kumppanin taholta väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua oli kokenut vuonna 2018 naisista 5,1 prosenttia ja miehistä 3,6 prosenttia. Muiden (läheisten, tuttujen tai tuntemattomien) tekemän väkivallan suhteen ei ollut naisten ja miesten välillä eroja. Naiset ovat miehiä useammin uhreina viranomaisten tietoon tulleissa lähisuhdeväkivaltarikoksissa. Vuonna 2017 poliisin, tullin, rajavartiolaitoksen tietoon tulleissa tapauksissa oli yhteensä 8300 uhria. Kaikista lähisuhdeväkivallan uhreista naisia oli 68 prosenttia. Täysi-ikäisistä uhreista naisia oli 83 prosenttia. Suurin osa lähisuhdeväkivallasta oli nykyisen tai entisen kumppanin tekemää väkivaltaa: naisten kokemasta 85 prosenttia ja miesten kokemasta 57 prosenttia.

Suomessa naiset kohtaavat lähisuhdeväkivaltaa EU-maista toiseksi eniten. Parisuhteessa olleista naisista lähes kolmannes on kokenut nykyisen tai entisen kumppanin tekemää väkivaltaa. Naiset kokevat väkivaltaa useimmiten lähisuhteissa tai

työtehtävissä. Myös ikä, asuinpaikka, tulotaso, perhetausta, uskonto ja koulutus vaikuttavat turvallisuuteen. Selvityksen mukaan maahanmuuttajataustaiset ja vammaiset nuoret sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat muita nuoria enemmän väkivaltaa ja sen uhkaa. Maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen kohtaama väkivalta, syrjintä ja vihapuhe ovat selkeä esimerkki turvallisuuden epätasa-arvosta. Vammaiset naiset ja maahanmuuttajanaiset kokevat väkivaltaa 2–3 kertaa valtaväestön naisia enemmän. Maahanmuuttajanaisten riski joutua raiskauksen uhriksi oli lähes kaksinkertainen verrattuna kantaväestön naisiin.

Seksuaalinen häirintä ja häirintä sukupuolen perusteella ovat tasa-arvolain tarkoittamaa syrjintää. Vuodesta 2014 alkaen seksuaalinen ahdistelu, edellyttäen fyysistä tekoa, on ollut rikos. Tasa-arvobarometrin 2017 mukaan seksuaalista häirintää kahden viime vuoden aikana oli kokenut 38 prosenttia naisista ja 17 prosenttia miehistä. Seksuaalinen häirintä kohdistui erityisesti alle 35-vuotiaisiin naisiin, joista häirintää oli kokenut yli puolet.

Oikeusministeriössä valmisteltavaan naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan sisällytetään seuraavat teemat: väkivallan ennaltaehkäisy ja tekijöiden kuntouttaminen, suojatoimet toistuvan väkivallan uhrien auttamiseksi (mm. lähestymiskiellot) sekä kunniaan liittyvä väkivalta ja väkivallan uudet muodot, kuten digitaalinen väkivalta ja häirintä. Näitä teemoja ei pääsääntöisesti seurata tasa-arvoohjelmassa päällekkäisen työn ehkäisemiseksi.

Tasa-arvobarometrin mukaan naissukupuoli, nuori ikä, vähemmistöön kuuluminen ja pienituloisuus lisäsivät merkittäväällä tavalla häirinnän kasautumisen riskiä. Nuori ikä on etenkin naisille merkittävä seksuaalisen häirinnän riskitekijä. Häirinnällä tarkoitettiin häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua ja seksuaalisuutta loukkaavaa nimittelyä. Kokemukset olivat muita yleisempiä ulkomaalaistaustaisilla nuorilla, seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla sekä toimintarajoitteisilla. Erillisen sateenkaarinuorten hyvinvointia kartoittaneen tutkimuksen mukaan yli 80 prosenttia transnuorista oli kokenut jonkinlaista häirintää. FRA:n toteuttamassa EU-MIDIS II -tutkimuksessa tarkasteltiin Suomen osalta Saharan eteläpuoleisista Afrikan maista tulleiden maahanmuuttajien ja heidän lastensa kokemuksia. Tutkimuksen mukaan Suomessa 47 prosenttia vastaajista oli kokenut häirintää maahanmuuttajataustansa vuoksi viimeisten 12 kuukauden aikana. Suomessa oli koettu

häirintää eniten niiden 12 EU-maan joukossa, joissa tutkimus oli tehty vastaavalle vastaajajoukolle. Häirintäkokemusten keskiarvo tutkituissa maissa oli 21 prosenttia.

Seksistinen vihapuhe on loukkaavaa puhetta tai ilmaisua, joka levittää, lietsoo, edistää tai oikeuttaa vihaa sukupuolen perusteella. Se kumpuaa yhteiskunnan valtarakenteista ja tuottaa epätasa-arvoa sukupuolten välille. Seksistinen vihapuhe kohdistuu yleensä naissukupuoleen, muun muassa toimittajiin ja poliitikoihin. Vuoden 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan naiset olivat joutuneet miehiä useammin seksuaalisen häirinnän ja muun häirinnän kohteeksi myös verkossa. Naisista 19 prosenttia ja miehistä 10 prosenttia oli kokenut elämänsä aikana seksuaalista häirintää verkossa.

#Metoo-kampanja on nostanut esiin seksuaalisen häirinnän ja ahdistelun laajuuden ja tuonut näkyväksi seksuaalisen häirinnän uhrien kokemuksia. Suomessa #metoo-kampanjan vaikutukset ulottuivat yhteiskunnan eri osa-alueille muun muassa työelämään yleisesti, urheiluun, politiikkaan sekä teatteri- ja elokuvamaailmaan.

Euroopan neuvoston sopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, ns. Istanbulin sopimus, tuli voimaan Suomessa vuonna 2015. Sen myötä työ lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja uhrien auttamiseksi on tehostunut. Turvakotipaikkoja on lisätty, seksuaalisen väkivallan uhreille tarkoitettuja SERI-keskuksia ja auttava puhelinpalvelu perustettu. Naisiin kohdistuvan väkivallan tunnistamisessa ja puuttumisessa on kuitenkin vielä parannettavaa joka hallinnonalalla sosiaali- ja terveystaloukselta rikosentorjuntaan. Myös EU aikoo maaliskuussa 2020 julkaistun tasa-arvostrategian mukaan tehostaa toimiaan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi, väkivallan uhrien tukemiseksi ja suojelemiseksi ja väkivallan tekijöiden saattamiseksi vastuuseen teoistaan. Komission yksi pääprioriteetista on EU:n liittyminen Istanbulin sopimukseen.

Myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa on naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Suomea sitovat lukuisat kansainväliset ihmiskaupan torjuntaan liittyvät sopimukset ja velvoitteet, kuten esimerkiksi EU:n ihmiskaupan torjuntaa koskeva direktiivi, YK:n kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaiseen yleissopimukseen liittyvä lisäpöytäkirja ja Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastainen yleissopimus.

Euroopan tasa-arvoinstituutti (EIGE) suosittelee, että ihmiskauppaa käsiteltäisiin kansallisissa tasa-arvo-ohjelmissa ja naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmissa siitä syystä, että ihmiskauppa on hyvin sukupuolittunut ilmiö. Jopa 69 prosenttia EU:ssa tunnistetusta ihmiskaupasta liittyy seksuaaliseen hyväksikäyttöön, ja tunnistetuista ihmiskaupan uhreista jopa 80 prosenttia on naisia tai tyttöjä. Suomessaakin tunnistetuista, auttamisjärjestelmän piiriin otetuista ihmiskaupan uhreista enemmistö on naisia. Tytöt ja naiset joutuvat miehiä yleisemmin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreiksi. Pojat ja miehet puolestaan ovat enemmistönä työvoiman hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhreissa. Ihmiskaupan uhrien todellista määrää on vaikea arvioida, sillä suurimman osan uhreista arvioidaan jäävän tunnistamatta.

EU:n ihmiskauppadirektiivin mukaan EU-maiden on toteutettava toimenpiteitä ihmiskauppaan kannustavan kysynnän vähentämiseksi sekä käynnistettävä tiedotuskampanjoita ja annettava viranomaisille koulutusta, jotta nämä osaisivat tunnistaa ihmiskaupan uhreja ja potentiaalisia uhreja sekä toimia heidän kanssaan. Kysyntään puuttuminen ja sen vähentäminen ovat oikeudellisesti tärkeitä ihmiskaupan vastaisia toimenpiteitä.

Suomen lainsäädännössä kaupallinen seksuaalinen hyväksikäyttö on kriminalisoitu monilla eri rikoslain säännöksillä, joiden tarkoituksena on ehkäistä seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta loukkaavia rikoksia. Suomen rikoslaissa on kriminalisoitu paitsi ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa, myös paritus, törkeä paritus ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttörikos.

Suomessa ihmiskaupan uhrien auttamisesta vastaa Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Auttamisjärjestelmän asiakkaaksi voidaan ottaa henkilö, joka on voinut joutua ihmiskaupan uhriksi. Järjestelmän asiakkaaksi otettiin vuonna 2019 229 henkilöä. Auttamisjärjestelmä ei itse tee etsivää työtä, vaan mahdolliset uhrin täytyy ohjata avun piiriin. Uhri voi hakeutua palveluihin myös itse. Tilastoitu tieto siitä, mikä taho on tunnistanut ja ohjannut mahdollisen ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmään, paljastaa sen, missä ihmiskauppaa tunnistetaan ja missä sitä pitäisi tunnistaa paremmin: useimmiten auttamisjärjestelmään uhreja ohjanneita tahoja ovat olleet vastaanottokeskukset, maahanmuuttovirasto, juristit tai uhri itse on hakeutunut palvelujen piiriin. Poliisi on vuonna 2019 ohjannut auttamisjärjestelmään vain 10 henkilöä. Tämä saattaa kertoa siitä, että poliisilla on rajalliset resurssit tehdä paljastavaa toimintaa, mikä olisi edellytys piilorikollisen ihmiskaupan ilmitulolle.

Suomessa tapahtuvaa työperäistä ihmiskauppaa tulee seksuaalista hyväksikäyttöä sisältävää ihmiskauppaa paremmin esiin poliisin työssä harmaan talouden torjunnan osana.

Valtioneuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan koordinaattori työskentelee vuodesta 2020 alkaen oikeusministeriössä. Hän sovittaa yhteen poikkihallinnollisia ihmiskaupan torjuntaan liittyviä toimia sekä osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön. Koordinaattorin johdolla tullaan laatimaan ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma, ja tässä yhteydessä tullaan myös ratkaisemaan, miten koordinaatio jatkossa valtionhallinnossa organisoidaan. Suomen kansallisena ihmiskaupparaporttoijana toimii yhdenvertaisuusvaltuutettu. Hän antaa vuosittain raporttinsa valtioneuvostolle ja laatii suosituksia sisältävän kertomuksen eduskunnalle joka neljäs vuosi.

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskauppaa ilmenee prostituution ja parituksen piirissä. STAKESissa (nykyinen Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) toteutettiin vuosituhanen vaihteessa hanke ”Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke 1998–2002”. Ihmiskauppaa koskevan lainsäädännön valmistelun yhteydessä prostituutiosta ja seksin kriminalisoimisesta käydyn keskustelun jälkeen prostituutio on jotakuinkin hävinnyt kansallisen tasa-arvopolitiikan agendalta.

Olisi kuitenkin tärkeää selvittää, millaisesta ja kuinka laajasta ilmiöstä on tällä hetkellä kyse ja millaisia hyväksikäytön piirteitä toiminnassa tosiasiaissa ilmenee. Tätä on Suomelta edellyttänyt myös YK:n CEDAW-komitea suosituksissaan vuodelta 2014.

Hallituksen tavoitteet

Kansalaisten turvallisuus ja myös turvallisuuden kokemus ovat suomalaisen demokratian ja hyvinvointiyhteiskunnan ydintä. Yhteiset arvot, hyvinvointi, tasa-arvo, demokratia, luotettava hallinto, oikeusvaltio ja toimivat instituutiot luovat pohjan yhteiskunnan vakaudelle ja sisäiselle turvallisuudelle.

Tulevan hallituskauden keskeisiä haasteita oikeusvaltion näkökulmasta ovat muuttunut turvallisuustilanne ja uhkien monipuolistuminen, eriarvoisuuden kasvu ja syrjäytymisen lisääntyminen, oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen ongelmat,

turvallisuuden tunteen ylläpitäminen, luottamus yhteiskuntaan yleensä ja hyvät väestösuhteet sekä turvallisuusviranomaisten toimintakyky.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten implementointia ja valvontaa on edistettävä ja vahvistettava, mukaan lukien Istanbulin naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen sopimus. Parhailaan on valmistelussa naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma. Se etenee omassa aikataulussaan, eikä sitä siksi ole kirjattu tasa-arvoohjelmassa seurattavaksi toimenpiteeksi.

Toimenpiteet

5.1. Hallituskauden aikana toteutetaan poikkihallinnollisesti toimenpiteitä, joilla puututaan nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä. Turvataan edellä mainittujen rikosten torjuntaan ja selvittämiseen liittyvät resurssit ja osaaminen. Edistetään syrjintä- ja viharikostilanteen systemaattista seurantaansa kansallisesti ja kansainvälisesti. OM

5.2. Toteutetaan seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus, jossa lähtökohtina ovat koskemattomuus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Muutetaan rikoslain raiskausmääritelmä suostumuksen puutteeseen perustuvaksi oikeusturvasta huolehtien. OM

5.3. Uudistetaan lähestymiskieltoon liittyvä lainsäädäntö turvaamaan paremmin uhrin oikeudet. OM

5.4. Säädetään rikoslain 6 luvun 5 pykälän mukaiseksi koventamisperusteeksi rikoksen tekeminen sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta. OM

5.5. Sosiaali- ja terveysministeri sekä pohjoismaisen yhteistyön ja tasa-arvon ministeri järjestävät seksuaalista häirintää koskevia pyöreän pöydän keskusteluja asian tuntijoiden kanssa. Eri hallinnonaloja koskevien keskustelujen tuloksena muotoillaan suositukset seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi. STM

5.6. Sovittelua ei käytetä tilanteessa, jossa se saattaa uhata uhrin oikeusturvaa. Arvioidaan lähisuhdeväkivallan sovittelun jatkamista. STM

5.7. Laaditaan laki ihmiskaupan uhrien auttamisesta, mikä turvaa kuntien mahdollisuuden auttaa. Lisätään sosiaali- ja terveydenhuoltolakeihin viittaukset ihmiskaupan uhreihin. Vastaanottolakia päivitetään niin, että kytkentä rikosprosessiin heikenee kansainvälisten velvoitteiden edellyttämällä tavalla. STM

5.8. Ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumispalvelusta säädetään ja huolehditaan EU-lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Toiminnan valvonta- ja ohjaustehtävä osoitetaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle. STM

5.9. Tehdään selvitys prostituution tilannekuvasta Suomessa. STM

6 Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten aseman parantaminen

Tilannekuva

Sukupuoli-identiteetti on yksilöllinen eikä se välttämättä ole sama kuin henkilölle syntymässä määritelty sukupuoli. Perustuslaki antaa vahvan suojan jokaisen yksilön ihmisarvolle, yhdenvertaisuudelle, henkilökohtaiselle koskemattomuudelle ja muille perusoikeuksille. Tasa-arvolain mukaan syrjintä on kielletty sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan, ja sukupuolen ilmaisulla tarkoitetaan sukupuolen tuomista esiin esimerkiksi pukeutumisella tai/ja käytöksellä. Sukupuolivähemmistöihin katsotaan kuuluvaksi transihmiset, sukupuolettomat, intersukupuoliset ihmiset sekä sukupuoliristiriitaa kokevat ihmiset. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvia lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään pyritään tukemaan yksilöllisin ja oikea-aikaisin palveluin. Oikeuksien yhdenvertaisessa toteutumisessa on vielä kuitenkin haasteita, ja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien turvaamiseen tarvitaan lisää huomiota.

Sukupuolen vahvistamisen edellytyksistä säädetään transseksuaalisen sukupuolen vahvistamisesta annetussa laissa (563/2002), jäljempänä translaki. Translaki asettaa useita ehtoja oikeudellisen sukupuolen vahvistamiselle. Suomi on nykyisin ainoa Pohjoismaa, joka vaatii sukupuoltaan korjaavalta hedelmättömyyttä. Hedelmättömyysvaatimus on ihmis- ja perusoikeuksien kannalta ongelmallinen. Nykyinen oikeustila ei lähde itsemääräämisoikeudesta ja altistaa transsukupuoliset henkilöt syrjinnälle ja muille oikeudenloukkauksille. Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselmassa vaadittiin vuonna 2015, että jäsenmaat kunnioittavat ja suojelevat transihmisiin kuuluvien oikeutta syrjimättömyyteen ja luovat

itsemääräämisoikeuteen perustuvan, nopean, läpinäkyvän ja saavutettavan menettelyn oikeudellisen sukupuolen vahvistamiselle. Kiireellisin lainsäädännön uudistamistarve kohdistuu lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistamiseen. Myös YK:n CEDAW-komitean antamien suositusten ja Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun Suomea koskevan raportin mukaan Suomen tulisi pikaisesti muuttaa translakia siten, ettei sukupuolen vahvistamiseksi edellytetä lisääntymiskyvyttömyyttä. Eduskunnan työ- ja tasa-arvovaliokunta totesi tasa-arvovaltuutetun kertomuksen johdosta 1.3.2019 antamassaan mietinnössä (TYVM 16/2018 vp) kannattavansa nykyisen translain uudistamistyön aloittamista. Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman transtyöryhmän laatiman, 31.1.2020 valmistuneen raportin ”Vaihtoehtoiset sääntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi” mukaan hallitusohjelmakirjausten ydinsisällön toteuttaminen olisi perusteltua muun muassa Tanskassa, Norjassa ja Islannissa uudistetun vastaavan lainsäädännön sekä kansallisten ja kansainvälisten perus- ja ihmisoikeustoimijoiden suositusten mukaisesti. Erityisesti oikeudellisen sukupuolen vahvistamisen erottamista lääketieteellisistä selvityksistä, tutkimuksista ja hoidoista on pidettävä perusteltuna paitsi perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta myös terveydenhuollon resursseihin liittyvistä syistä.

Käytössä oleva sosiaaliturvatunnus aiheuttaa sen, että viranomaisten käytössä oleva tieto on pääosin juridiseen, binääriseen sukupuoleen perustuvaa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että ei ole vielä olemassa riittävästi tilastollisia työkaluja siihen, että muut sukupuolet huomioitaisiin tasa-arvotyötä ohjaavassa tilastoinnissa. Tasa-arvoa ja sen toteutumista tulee tarkastella sukupuolen moninaisuuden näkökulmasta. Kolmannen sukupuolikategorian käyttöönotto mahdollistaisi sukupuolen moninaisuuden paremman huomioimisen rekisteriaineistoissa. Tavoitteena on tilastoidun tiedon kerääminen siten, että tilastoinnissa taustatietona kirjattava sukupuolitieto ottaisi huomioon myös muunsukupuoliset ja sukupuolettomat henkilöt.

Intersukupuolisuus määritellään synnynnäiseksi tilaksi, jossa yksilön fyysiset sukupuoliominaisuudet eivät mahdu tyypillisesti luokiteltuun miehen ja naisen kategoriaan. Intersukupuolisten lasten hoitoa säätelevät Suomessa terveydenhuollon yleiset säännökset. Asiasta ei ole olemassa erityislainsäädäntöä. Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) on selvittänyt intersukupuolisten henkilöiden ihmisoikeuksien toteutumista eri Euroopan maissa. Selvityksen yhteenvedon (2015) mukaan EU:n jäsenmaiden on tarkistettava lainsäädäntönsä syrjinnän ehkäisemiseksi sekä selvitettävä ja tarvittaessa ohjeistettava intersukupuolisiin lapsiin kohdistuvaa kirurgista ja lääketieteellistä hoitoa. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous antoi

päätöslauselmassaan 2191 (2017) neuvoston jäsenvaltioille suosituksia intersukupuolisten ihmisten syrjinnän ehkäisemiseksi ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Yleiskokous kehottaa jäsenvaltioita kieltämään kiireettömät lasten sukupuolipiirteitä muokkaavat lääketieteelliset toimenpiteet. Lapsen sukupuolipiirteitä muokkaavia lääketieteellisiä toimenpiteitä, jotka eivät ole välttämättömiä lapsen terveyden kannalta, tulee lykätä siihen asti, että lapsi voi itse antaa niihin oman tietoon perustuvan suostumuksensa. Lisäksi yleiskokous kehottaa jäsenvaltioita järjestämään intersukupuolisten lasten hoidon siten että mukana on lääketieteen ammattilaisten lisäksi myös psykologisen tuen ammattilaisia, joilla on asiantuntijuutta hoitoon liittyvistä eettisistä ja ihmisoikeudellisista kysymyksistä.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. THL:n teettämän anonyymin kouluterveyskyselyn (2017) mukaan sateenkaarinuoret voivat huomattavasti huonommin kuin cis/heteronuoret⁴. Sateenkaarinuoria tarkasteltiin yhtenä ryhmänä, joka kätkee sisälleen erilaisia alaryhmiä ja paljon yksilöiden välistä vaihtelua. Sateenkaarinuoret olivat ahdistuneempia ja kokivat terveydentilansa huonommaksi. Erilaiset kiusaamis-, uhkailu- ja väkivaltakokemukset ovat yleisiä. Toisella asteella opiskelevat sateenkaarinuoret kokivat cis/heteronuoria harvemmin voivansa kertoa asioistaan tai huolistaan muille, oli sitten kyseessä ystävä, vanhempi, oppilaitoksen terveydenhoitaja tai joku muu. Tulokset vahvistavat aikaisemmissa tutkimuksissa saatua kuvaa. Kaikki sateenkaarinuoret eivät kuitenkaan voi huonosti, esimerkiksi enemmistö koki voivansa olla oma itsensä oppilaitoksessa. Haasteena on kuitenkin löytää ne henkilöt, jotka tarvitsevat tukea. *Vähemmistöstressi* syntyy ympäröivän yhteiskunnan sukupuolioletuksista sekä normeista, erillaisuuden tunteista, toiseuden kokemuksesta ja sosiaalisesta leimautumisesta. Pelot ja kokemukset epäasiallisesta kohtelusta, syrjityksi ja kiusatuksi tulemisesta sekä väkivallasta vahvistavat stressitilaa ja mielenterveysongelmia. Sateenkaari-ihmisillä on kautta elämän yleisesti mielenterveyteen liittyviä haasteita enemmän kuin cis/sukupuolisilla. Sukupuolivähemmistöön kuulumisen ei itsessään luo mielenterveysongelmia, vaan syy on yhteiskunnan rakenteissa ja asenteissa.

4 Cis viittaa sukupuoli-identiteettiin. Sanaa cis käytetään kuvaamaan sitä, että henkilön sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset. Suurin osa ihmisistä on cissukupuolisia. Heteroseksuaalisuus viittaa seksuaaliseen suuntautumiseen. Hetero, heteroseksuaali eli heteroseksuaalinen ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetoa muuta kuin omaa sukupuoltaan olevia ihmisiä kohtaan, käytännössä yleensä mies naista tai nainen miestä.

Tasa-arvolaki sisältää myös oppilaitosten tasa-arvovelvoitteet, jotka tähtäävät muun muassa sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Opettajan, terveydenhoitajan ja oppilaitosten muiden aikuisten rooli sateenkaarinuorten hyvinvoinnin tukemisessa on tärkeä. Myös muiden nuorten parissa toimivien aikuisten valmiuksia havaita syrjintää, puuttua siihen ja tukea syrjintää kokeneita nuoria tulee parantaa sekä lisätä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tietoisuutta vähemmistöjen kohtaamisesta ja erityistarpeista. Sateenkaarinuorten kokemat, kouluterveyskyselyssä ilmi tulleet keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa antavat viitteitä siitä, että myös vanhemmat tarvitsevat tukea ja tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Sateenkaarinuorten hyvinvoinnista ja terveydestä tarvitaan tarkempaa tietoa. Tietoisuus vähemmistöstressistä, ulossulkevista normeista ja syrjinnän pelosta, tulisi olla ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutusten sisältönä. Ottamalla tarkasteluun mukaan nuoren kokemus omasta sukupuolestaan saadaan monipuolisempi kuva sateenkaarinuorista.

Valtiovarainministeriön työryhmä on todennut raportissaan (2020) tavoitteeksi syntymäaika- ja sukupuolineutraalin henkilötunnuksen käyttöönoton. Työryhmän mukaan muutos toteutettaisiin siirtymäajan puitteissa vuosina 2023–2027, jotta kaikki yhteiskunnan toimijat, jotka tarvitsevat henkilötunnusta henkilöiden yksilöintiin, voivat muuttaa järjestelmänsä tukemaan lopullisen mallin mukaista henkilötiedoista riippumatonta henkilötunnusta.

Valtioneuvostoon on vuonna 2020 perustettu sateenkaariyhteistyöverkosto, jonka tavoitteena on edistää kansallista sateenkaari politiikkaa paremman tiedonkulun ja yhteistyön kautta. Verkoston muodostavat useat ministeriöt sekä järjestöt Seta, Trasek, ISIO, Sateenkaariperheet ja Amnestyn Suomen osasto. Verkosto kokoontuu säännöllisesti keskustelemaan ajankohtaisista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeusasioista, kuten lainsäädäntöhankkeista, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämistoimista, tiedonkeruun tarpeista ja käytännöistä sekä sateenkaari politiikasta Suomessa.

Hallituksen tavoitteet

Hallitus huolehtii perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta sekä torjuu ihmisiin kohdistuvia oikeudenloukkauksia.

Lisätään sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tietoisuutta sukupuolivähemmistöjen kohtaamisesta ja erityistarpeista.

Asetetaan nollatoleranssi koulukiusaamiselle ja tarjotaan oppilaitosten henkilöstölle sekä oppilaille ja opiskelijoille kiusaamisen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen liittyvää koulutusta. Otetaan huomioon myös syrjivän kiusaamisen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy.

Toimenpiteet

6.1. Säädetään itsemääräämisoikeutta kunnioittava laki sukupuolten vahvistamisesta. Vaatus lisääntymiskyvyttömyydestä poistetaan ja lääketieteelliset hoidot eriytetään juridisen sukupuolen korjauksesta. STM

6.2. Sukupuolen voi hakemuksesta korjata täysi-ikäinen henkilö, joka esittää perustellun selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa korjattavaan sukupuoleen. Sukupuolen korjaamiseen tulee harkinta-aika. STM

6.3. Henkilötunnuksen sukupuolisidonnaisuudesta luovutaan osana henkilötunnuksen uudistamista valtiovarainministeriön selvityksen pohjalta. VM

6.4. Intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta vahvistetaan ja luovutaan pienten lasten kosmeettisesta, lääketieteellisesti ei-välttämättömästä sukuelinkirurgiasta. STM

7 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen keskeisissä uudistuksissa ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Tilannekuva

Sukupuolten tasa-arvon edistämisessä on kaksi päälinjaa: tasa-arvon edistämistä koskevien tavoitteiden asettaminen, toimeenpano ja seuranta sekä sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen. Valtavirtaistamista kutsutaan myös toiminnalliseksi tasa-arvotyöksi erotuksena organisaatioiden henkilöstöä koskevasta tasa-arvosuunnittelusta.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisella tarkoitetaan sitä, että tasa-arvotyö tuodaan erillishankkeiden sijaan pysyvästi osaksi normaalia valmistelua ja päätöksentekoa. Se voidaan nähdä jatkuvana hallinnon kehittämistyönä, joka vaatii oikea-aikaista vaikuttamista ja valmiutta muuttaa toimintatapoja. Onnistuessaan valtavirtaistaminen voi merkittävästi lisätä tasa-arvomyönteistä yhteiskunnallista päätöksentekoa ja ehkäistä syrjivien päätösten syntyä.

Kaikki ministeriöt kattavalle tasa-arvotyölle on 2010-luvulla luotu rakenne, jossa ministeriöissä toimivat tasa-arvotyöryhmät edistävät sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti kuten tasa-arvolaki edellyttää. Vaikka tasa-arvotyön vaikuttavuutta on osin haitannut resurssien puute ja tavoitteiden vaatimattomuus, sukupuolinäkökulmaa pyritään integroimaan

avainprosesseihin ministeriöissä (strategiat, säädösvalmistelu, budjetointi, hankkeet ja ohjelmat, tulosohjaus, koulutus, viestintä).

Vuonna 2014 tehty selvitys pitää Suomen tapaa valtavirtaistaa sukupuolinäkökulmaa hallinnon prosesseihin toimivana. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ei kuitenkaan ole vielä vakiintunut osaksi ministeriöiden valmistelu- ja päätöksentekoprosesseja, ja sisällöllisten tasa-arvotavoitteiden integrointi osaksi valmistelua on jäänyt heikoksi. Tätä pyrittiin korjaamaan muun muassa hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2016–2019, jolloin ministeriöt määrittelivät keskeisiä tasa-arvohaasteita politiikka-aloillaan. Edelleen haasteena kuitenkin on sukupuolten tasa-arvon tavoitteiden vähäisyys ja erillisyys muista politiikka-aloista. Sukupuolittain analysoitua tietoa ei aina ole saatavilla tai sitä ei käytetä, mikä vaikeuttaa tasa-arvotavoitteiden määrittelyä ja huomioimista. Perustieto ja osaaminen sukupuolten tasa-arvosta on tällä hetkellä ministeriöissä vaihtelevalla tasolla.

Tasa-arvotutkijat ovat kritisoineet sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista muun muassa sen puutteellisen toimeenpanon ja heikon vaikuttavuuden vuoksi. On myös nähty, että valtavirtaistamisen vahvistuminen on suunnannut tasa-arvopolitiikkaa numeroiksi, tilastoiksi, selvityksiksi ja tietynlaisten tekniikkojen hallinnaksi.

Sukupuolivaikutusten arvioinnin tehtävänä on tuoda esille valmisteilla olevan lain/päätöksen /hankkeen vaikutukset naisiin ja miehiin, mahdollisuuksien mukaan myös muihin sukupuoliin. Vuonna 2018 annetuista hallituksen esityksistä 21 prosenttia sisälsi jonkinlaista sukupuolivaikutusten arviointia tai säädöksen kohdentumisen arviointia sukupuolinäkökulmasta. Vuonna 2019 annetuista hallituksen esityksistä vastaava osuus oli 18 prosenttia.

Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen hankkeisiin ja ohjelmiin on edellisillä hallituskausilla havaittu haasteelliseksi. Päätös tasa-arvon edistämisestä hankkeessa, ohjelmassa tai uudistuksessa tulisi tehdä riittävän ajoissa ja kommunikoida selkeästi esim. strategisissa linjauksissa ja toimeenpano-ohjelmassa sekä sisällyttää seurantaan.

Sukupuolitietoinen budjetointi on keskeinen ja potentiaalisesti merkittävä tasa-arvon edistämisen menetelmä. VM:n budjetin laatimisohjeen mukaan ministeriöiden tulee sisällyttää pääluokkaperusteluihinsa yhteenveto sukupuolten tasa-arvon kannalta merkityksellisestä talousarvioesitykseen sisältyvästä toiminnasta. Kaikilla

ministeriöillä on jonkinlainen tasa-arvotarkastelu talousarvioesityksessään, mutta nykyinen käytäntö ei tuota tietoa budjetin tulojen ja menojen jakautumisesta sukupuolittain. Sukupuolitietoista budjetointia kehitettiin ja budjettiprosessin muutokseen saatiin suosituksia erillisessä valtiovarainministeriön vuosina 2017–2018 vetämässä hankkeessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on tukenut ministeriöiden tasa-arvotyötä tuottamalla sukupuolittain eriteltyä, politiikka-aloihin liittyvää tietoa, kouluttamalla ja tarjoamalla konsultointitukea kehittämistyöhön. Tasa-arvokoulutuksen tarve on jatkuvaa. Tasa-arvotiedon keskus (THL) ja Tilastokeskus ovat keskeisiä sukupuolittain eritellyn tiedon tuottajia ja levittäjiä. Valtiovarainministeriön vetämällä johtajuus-tilastoverkostolla on ollut tärkeä rooli sukupuolenmukaisen tiedon kokoamisessa johtotehtävistä yhteistyössä julkisen ja yksityisen sektorin toimijoiden kanssa.

Hallituksen tavoitteet

Hallituksen tavoitteena on nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Hallitus aikoo kunnianhimoisesti parantaa tasa-arvoa yhteiskunnan eri alueilla.

Tasa-arvon seuraamiseen luodaan valtion eri hallinnonalat kattava seurantajärjestelmä. Sukupuolivaikutusten arvioinnin tulee sisältyä kaikkien ministeriöiden alaisen hallinnon toimintoihin.

Toimenpiteet

7.1. Hallitus sitoutuu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen talousarvioprosessissa. Sukupuolitietoista budjetointia edistetään osana kestävän kehityksen budjetoinnin kehittämistyötä. VM

7.2. Vahvistetaan ja täsmennetään ministeriöille annettavaa budjetin laatimisohjearvotusta sukupuolivaikutusten kirjaamisen osalta. Varmistetaan budjetin laatimisprosessissa sukupuolivaikutusten arvioinnin toteutuminen ohjauksella ja seurannalla. VM, STM, muut ministeriöt.

7.3. Ministeriöt sisällyttävät sukupuolinäkökulman suunnitelmallisesti avainprosessihinsa, erityisesti budjetointiin, tulosoajaukseen ja säädösvalmisteluun. Sukupuolivaikutusten arviointien määrää ja laatua seurataan vuosittain. STM, kaikki ministeriöt.

7.4. Toiminnallista tasa-arvotyötä jatketaan ja vahvistetaan ministeriöissä. Varmistetaan, että kehittämistyölle on käytettävissä tarvittavat henkilöresurssit (koordinaattorit) sekä virkamiesjohdon tuki. Ministeriöt toteuttavat ja seuraavat aktiivisesti toiminnallisia tasa-arvosuunnitelmiaan. Kaikki ministeriöt.

7.5. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kehittämistä jatketaan koko valtion hallinnossa. STM, kaikki ministeriöt.

7.6. Tasa-arvo-osaamista vahvistetaan valtionhallinnossa. Valtionhallinnolle suunniteltu digitaalinen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiskoulutus otetaan aktiiviseen käyttöön. Ministeriöiden virastojen ja laitosten johto varmistaa henkilöstönsä osallistumisen koulutukseen. Lisäksi ministeriöt sisällyttävät koulutuksiinsa tietoa sukupuolten tasa-arvosta (perehdytyskoulutukset ja muut henkilöstökoulutukset). Tavoitteena on selkeä osaamistason nousu hallituskauden aikana. Hallitus seuraa edistymistä vuosittain. STM, kaikki ministeriöt.

7.7. Vahvistetaan sukupuolittain analysoidun tiedon tuottamista ja käyttöä valmistelun ja päätöksenteon pohjana. Kaikki ministeriöt.

7.8. Tehdään laaja-alainen selvitys/tutkimus koronakriisin terveydellisistä, taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista sukupuoliin lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Tarkastelu kattaa myös hallituksen päättämien toimien (rajoitustoimet, tukipaketit jne.) sukupuolivaikutukset. Selvityksessä pyritään intersektionaalisuuteen huomioiden sukupuolen lisäksi mm. ikä, sosioekonominen asema, etninen tausta ja vähemmistöryhmät. STM, VM, TEM, OKM, SM ym.

Ministeriöiden keskeiset hankkeet, joissa edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja joihin sukupuolinäkökulma sisällytetään:

7.9. Kannusteiden lisääminen siten, että naisten ja miesten välinen ero osallistumisessa tekniseen koulutukseen ja IT-koodaukseen pienenee. LVM

7.10. Tasa-arvon edistäminen ruokahävikin vähentämisessä osana ilmastoruokaohjelmaa, joka tähtää kulutetun ruoan ilmastojalanjäljen pienentämiseen sekä ymmärryksen lisäämiseen ruoantuotannosta. MMM

7.11. Osana Oikeus Oppia -kehittämisohjelmaa käynnistetään olemassa olevien aineistojen pohjalta selvitys sukupuolten välisten sisäisten oppimistuloserojen syistä ja taustoista. Selvityksessä tullaan tunnistamaan tasa-arvo-ohjelman tavoitteita ja sukupuolten välisiä oppimiseroja alueellisena-, kielellisenä-, ja sosioekonomisena ilmiönä ja mahdollisesti paikallisena kysymyksenä sisältäen kouluvalinnat ja oppimiserojen vaikutus jatko-opintoihin hakeutumiseen. OKM

7.12. Sukupuolinäkökulman varmistaminen ihmiskaupan vastaisessa toimintaohjelmassa. OM

7.13. Puolustushallinto osallistuu asetettavan yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttävään laajapohjaisen parlamentaarisen komitean työhön. Tasa-arvonäkökulma huomioidaan työssä osana yhdenvertaisuutta. PLM

7.14. Kestävän kehityksen sitoumuksessa on kirjaus toistuvien uhrikokemusten kasautumisen vähentämisestä. Tämä liittyy ennen kaikkea naisiin kohdistuvaan väkivaltaan sekä toisaalta nuorten miesten väkivaltakokemuksiin ja ylliedustukseen onnettomuuksien uhreina. Naisiin kohdistuvassa väkivallassa ohjausta palvelujen piiriin tullaan seuraamaan yhtenä tulostittarina. SM

7.15. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä väestön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi 2030 tavoitellaan eriarvoisuuden kaventamista myös sukupuolten välillä. Myös päihde- ja riippuvuusstrategian ja siihen liittyvissä päihteitä ja riippuvuuksia käsittelevissä ohjelmissa otetaan huomioon sukupuolinäkökulma. STM

7.16. Energia- ja ilmastostrategia. Tehdään energia- ja ilmastostrategian päivityksen yhteydessä sukupuolivaikutusten arviointi. TEM

7.17. Hallituskauden aikana valmistellaan neljäs kansallinen Naiset, rauha ja turvallisuus –toimintaohjelma. Valmistelussa huomioidaan erityisesti nykyisestä toimintaohjelmasta laadittavan loppuraportin huomioida vaikuttavuudesta toimintaohjelmassa mainittujen tavoitteiden ja 1325-päätöslauselmaperheen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. UM yhdessä OKM, PLM, SM, STM ja TEM kanssa.

7.18. Julkisen hallinnon strategian periaatelinjauksissa huomioidaan sukupuolten tasa-arvon edistäminen. VM

7.19. Poikkihallinnollinen yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi. YM

8 Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa

Tilannekuva

Sukupuolten tasa-arvoon on EU:ssa vielä matkaa: vuonna 2017 Euroopan tasa-arvoinstituutin tasa-arvoindeksin kokonaislukema oli 67, kun luku 100 kuvaa täydellistä tasa-arvoa naisten ja miesten välillä. Kehitys vuodesta 2005 oli suhteellisen vähäistä, silloin lukema oli 62. Sukupuoleen perustuva väkivalta on vakava ihmisoikeusloukkaus ja ongelma EU:ssa: 33 prosenttia naisista on kokenut fyysistä ja/tai seksuaalista väkivaltaa ja 55 prosenttia seksuaalista häirintää. Taloudellisessa asemassa on sukupuolten välillä edelleen merkittäviä eroja: naisten työllisyysaste on EU:ssa keskimäärin yli 11 prosenttiyksikköä miesten työllisyysastetta alempi. Maahanmuuttajataustaisilla naisilla on erityisiä haasteita työllistyä. Sukupuolten palkkaero EU:ssa on lähes 16 prosenttia ja eläke-ero 30 prosenttia.

Matala palkkaus ja pienet eläkkeet ovat yksi syy myös naisten miehiä suurempaan köyhyysriskiin. Merkittävä syy naisten heikompaan työllistymiseen ja työmarkkina-asemaan on hoivavastuiden kasaantuminen naisille: naiset käyttävät suurimman osan perhevapaista, ja valtaosa palkatonta hoivatyötä tekevästä on naisia. Vaikka EU:ssa naiset valmistuvat miehiä useammin yliopistosta, naiset kohtaavat edelleen esteitä työmarkkinoille sijoittumisessa. Lisäksi koulutus ja työmarkkinat ovat EU-maissaakin segregoituneet: naisia on vain 17 prosenttia ICT-alan opiskelijoista, terveys- ja hyvinvointialojen opiskelijoista puolestaan miehiä on vain 19 prosenttia. Naisten osuus on viime vuosina kasvanut sekä poliittisessa että taloudellisessa

päätöksenteossa, mutta silti naisia on edelleen vain 26 prosenttia suurimpien pörs-siyhtiöiden hallitusten jäsenistä ja 8 prosenttia toimitusjohtajista.

Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistaminen ovat EU:n keskeisiä periaatteita, jotka on kirjattu EU:n perussopimukseen ja joista säädetään tasa-arvodirektiiveissä. Komissio julkaisi 5.3.2020 tiedonannon sukupuolten tasa-arvostrategiasta 2020–2025. Tasa-arvostrategiassa esitellään EU:n keskeiset tasa-arvohaasteet sekä komission tavoitteet ja toimet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistamiseksi. Komissio sitoutuu varmistamaan, että sukupuolinäkökulma sisällytetään kaikkiin EU:n politiikka-alueisiin ja prosesseihin. Strategian prioriteettialueita ovat sukupuoleen perustuvan väkivallan ja sukupuolistereotyyppien poistaminen, tasa-arvoisen talouden edistäminen, sukupuolten tasapainoisen edustuksen saavuttaminen päätöksenteossa, sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja sukupuolitietoinen budjetointi sekä sukupuolten tasa-arvon ja naisten voimaantumisen edistäminen EU:n ulkosuhdepolitiikassa. Intersektionaalista näkökulmaa vahvistetaan EU:n tasa-arvopolitiikassa.

Sukupuolten palkkaerojen kaventaminen ja palkkasyrjinnän ehkäisy ovat tasa-arvopolitiikan ydinaluetta myös EU-tasolla. Palkka-avoimuus lisää mahdollisuuksia ehkäistä palkkasyrjintää ja edistää samanarvoisen työn periaatetta eli sitä, että samasta ja samanarvoisesta työstä maksetaan samaa palkkaa sukupuolesta riippumatta. Komission aloite palkka-avoimuussäätelystä julkaistaan vuoden 2020 loppuun mennessä.

Keskeisiä sukupuolten tasa-arvon edistämisen välineitä ovat myös EU:n sosiaalista ulottuvuutta vahvistava Sosiaalisten oikeuksien pilari ja EU:n talouspolitiikan ohjausväline Eurooppalainen ohjausjakso. Komissio valmistelee parhaillaan vuonna 2021 annettavaa toimeenpanosuunnitelmaa pilarista, jonka 20 periaatteen joukossa ovat muun muassa sukupuolten tasa-arvo ja työn ja yksityiselämän yhteensovittaminen. Eurooppalaista ohjausjaksoa uudistetaan tulevina vuosina YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden (ml. SDG 5 tasa-arvo) näkökulmasta.

Suomi on jo vuosikymmenten ajan osallistunut aktiivisesti pohjoismaiseen ja Euroopan Neuvoston tasa-arvoyhteistyöhön. Vuonna 2021 Suomi toimii Pohjoismaiden ministerineuvoston (PMN) puheenjohtajajana. Puheenjohtajuusohjelma

vahvistetaan kesällä 2020. Tasa-arvosektorilla teemoiksi on suunniteltu seuraavia: varhaiskasvatus, erityisesti tasa-arvosuunnittelun edistäminen varhaiskasvatuksessa ja sukupuolistereotyyppien purku; miesten hoiva, erityisesti isyys; naiset ja teknologia, seksuaalinen häirintä sekä vihapuhe internetissä.

Globaalisti tarkasteltuna viimeisten 25 vuoden aikana miljardit ihmiset ovat nousseet äärimmäisestä köyhyydestä, ja köyhyys on nyt vähäisempää kuin koskaan. Köyhyys laski vuodesta 1990 vuoteen 2015 keskimäärin yhden prosentin vuodessa (36 prosentista 10 prosenttiin). Köyhyyden väheneminen on kuitenkin hidastunut ja eriarvoisuus maiden sisällä on kasvanut. Naiset elävät köyhyydessä todennäköisemmin kuin miehet, he ansaitsevat palkkaa tai muuta tuloa maailmanlaajuisesti vähemmän kuin miehet, he tekevät paljon enemmän palkatonta hoivatyötä kuin miehet ja kolme neljästä kehitysmaiden naisista työskentelee epävirallisessa taloudessa. Naiset, lapset ja etenkin tyttölapset, vammaiset henkilöt ja iäkkäämmät ihmiset saavat monesti pienemmän osan ruoasta ja heidän koulutukseensa ja terveyteensä investoidaan vähemmän kotitalouden resursseja. Eronneet ja leskeksi jääneet naiset ovat tyypillisesti köyhempiä johtuen syrjivistä asenteista. Myönteistä on, että tyttöjen pääsy peruskouluun on lähes kaksinkertaistunut viimeisten 25 vuoden aikana. Merkittäviä eroja esiintyy kuitenkin maanosittain ja oppilaiden sosioekonomisen taustan mukaan. Edelleen kaksi kolmesta yhteensä 750 miljoonasta lukutaidottomasta aikuisesta on naisia.

Globaalilla tasolla sukupuolten tasa-arvosta piirtyy kaksijakoinen kuva. Yhtäältä on viimeisten kymmenen vuoden aikana saavutettu kehitystä naisten ja tyttöjen asemassa. YK:n tasa-arvojärjestö UN Women on tukenut naisten ja tyttöjen oikeuksia vahvistavaa lainsäädäntöä, kouluttanut naisjohtajia sekä sitouttanut poikia ja miehiä tasa-arvon edistämiseen. Lisäksi lukuisat maat ovat vahvistaneet naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuvaa lainsäädäntöä. #Metoo-kampanjan myötä seksuaalista häirintää ja hyväksikäyttöä on ryhdytty torjumaan aiempaa systematisemmin. Toisaalta naisten oikeudet ja tasa-arvokysymykset kohtaavat globaalisti ennennäkemätöntä vastustusta konservatiivisten maiden ja toimijoiden taholta. Erityisesti tämä koskee seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja -oikeuksia sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia. Myös sukupuolittunut väkivalta on maailmanlaajuisesti edelleen merkittävä ongelma. Pohjoismaiden ministerineuvosto aloitti yhteistyön vuonna 2019 edistääkseen hltbiq-ihmisten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä yhdenvertaista kohtelua. Suomi toimii teknologian ja innovaatioiden roolia sukupuolten tasa-arvossa tarkastelevan toimintakoalition (yhtenä)

johtovaltiona Generation Equality –prosessissa, joka käynnistyy vuonna 2020. YK:n tasa-arvojärjestö UN Womenin sekä Ranskan ja Meksikon johtaman viisivuotisen prosessin tavoitteena on mobilisoida kansainvälisesti resursseja, myös yksityisiä, Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman toimeenpanon vauhdittamiseksi ja tasa-arvon uusiin haasteisiin vastaamiseksi. Generation Equality tarjoaa alustan myös kansalaisyhteiskunnan ja yritysten näkemysten kuulemiseksi.

Suomi haluaa edistää globaalia sukupuolten tasa-arvoa myös joka toinen vuosi jaettavan Kansainvälisen tasa-arvopalkinnon (IGEP) voimin. Palkinnon tavoitteena on synnyttää sukupuolten tasa-arvoa edistäviä tekoja ja edistää maailmanlaajuisia tasa-arvokeskustelua. Suomi haluaa esimerkillään osoittaa, että panostaminen tasa-arvoiseen työelämään ja päätöksentekoon luo kestävästä hyvinvointia, ja uskomme, että se on hyväksi kaikille yhteiskunnille. Seuraavan kerran Kansainvälinen tasa-arvopalkinto jaetaan vuonna 2021.

Tietoisuus naisten roolista rauhan ja turvallisuuden kysymyksissä on kasvanut. Jo 82 YK:n jäsenmaata (tilanne syyskuussa 2019) on laatinut oman Naiset, rauha ja turvallisuus-toimintaohjelman. Naisten osallistuminen virallisiin rauhanneuvotteluihin on globaalisti kuitenkin edelleen hyvin vähäistä. Vain kolme prosenttia virallisten rauhanprosessien rauhanvälittäjistä on naisia. Suomi on vahvasti sitoutunut YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” ja sitä seuranneiden yhdeksän muun päätöslauselman toimeenpanoon. Suomen toimintaa ohjaa järjestyksessä kolmas kansallinen Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelma, joka kattaa vuodet 2018–2021. Sukupuolinäkökulma on sisällytetty turvallisuussektorin ja siviilikriisinhallinnan koulutukseen.

Hallituksen tavoitteet

Suomi vahvistaa EU-tason työtä tasa-arvon hyväksi ja kannattaa vahvaa EU:n tasa-arvostrategiaa ja sen tehokasta toimeenpanoa. Suomi pitää tärkeänä, että tasa-arvostrategia sisältää sekä tasa-arvon erityistoimia että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kaikissa päätöksenteon vaiheissa. Tavoitteena on, että EU:n talousarvio edistää sukupuolten tasa-arvoa. Suomi pitää myönteisenä, että strategiassa korostetaan intersektionaalista ja naisten moninaisuuden pohjautuvaa näkökulmaa. Sukupuolen moninaisuuden huomioonottaminen on tärkeää myös

EU-tasolla. Hallituksen tavoitteena on, että unionin toiminnoissa, etenkin johtotehtävissä, otetaan huomioon sukupuolten tasa-arvo.

Suomen tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti, että EU lisää työtään kaikkea naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan ja että Istanbulin sopimus toimeenpannaan täysimääräisesti EU:n kaikessa toiminnassa. Suomi pyrkii edistämään EU:n liittymistä Istanbulin sopimukseen.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa keskeistä on ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, rauhan, vapauden, suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon edistäminen kaikessa kansainvälisessä toiminnassa. Keskeisenä tavoitteena on edistää systemaattisesti sukupuolten tasa-arvoa sekä tyttöjen ja naisten ihmisoikeuksien täyttä toteutumista. Suomen kehityspolitiikkaa tehdään pitkäjänteisesti köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen on paitsi arvo sinänsä, myös välttämätöntä köyhyyden vähentämiseksi.

Suomi edistää sukupuolten tasa-arvoa kahdella toisiaan tukevalla raiteella, joilla keskitytään sekä erityistoimiin että valtavirtaistamiseen. Naisten ja tyttöjen asemaan ja oikeuksiin liittyvät erityistoimet keskittyvät naisten ja tyttöjen oikeuteen elää ilman väkivaltaa ja häirintää mukaan lukien oikeus päättää omasta kehostaan sekä oikeus syrjimättömään seksuaali- ja lisääntymisterveyteen ja –oikeuksiin. Näiden oikeuksien tulee olla kaikkien naisten ja tyttöjen, ml. vammaisten henkilöiden saatavilla. Vammaiset naiset ja tytöt huomioidaan kaikessa kehityspolitiikassa, myös humanitaarisessa avussa. Erityistojen lisäksi tasa-arvoa edistetään valtavirtaistamalla niin, että painopisteet, jotka keskittyvät kehitysmaiden talouden perustan vahvistamiseen ja työpaikkojen luomiseen; koulutuksen, toimivien yhteiskuntien ja demokratian tukemiseen sekä ilmastonmuutoksen torjuntaan ja kestävään luonnonvarojen käyttöön, sisältävät tasa-arvotoimia.

Suomi tukee, vahvistaa ja kehittää kansainvälistä oikeutta ja monenkeskistä sopimusjärjestelmää. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten implementointia ja valvontaa on edistettävä ja vahvistettava, mukaan lukien Istanbulin naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen sopimus.

Suomi kiinnittää erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ja vähemmistöjen oikeuksien toteutumiseen ja osallisuuteen kehityspolitiikan valmistelussa. Toteutuksessa hyödynnetään näiden ryhmien omaa asiantuntijuutta.

Hallitus pyrkii edelleen vahvistamaan Naiset, rauha ja turvallisuus -agendan valtavirtaistamista kansallisen toimintaohjelman mukaisesti sekä varmistamaan, että Suomi on jatkossakin Naiset, rauha ja turvallisuus -agendan toimeenpanon ja edistämisen kärkimaita. Suomi edistää naisten osallistumista rauhanneuvotteluihin ja -rakentamiseen painottaen naisten ja tyttöjen oikeuksien turvaamista rauhanprosesseissa. Kestävää rauhaa ei voi rakentaa epätasa-arvoisuutta ylläpitäville rakenteille.

Keskeinen Suomen kehitysyhteistyön painopistealue on naisten ja tyttöjen asema ja oikeudet. Kehityspolitiikan läpileikkaavien tavoitteiden mukaisesti vahvistetaan tasa-arvotyön intersektionaalisuutta. Suomi keskittyy kehityspolitiikassaan erityisesti vammaisten naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien edistämiseen. Ihmisoikeuspolitiikassaan Suomi painottaa seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja seksuaali- ja lisääntymisoikeuksien merkitystä sekä naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista.

Toimenpiteet

8.1. Suomi vahvistaa EU-tason työtä tasa-arvon hyväksi ja edistää EU:n tasa-arvostrategian tehokasta toimeenpanoa sekä tasa-arvon erityistoimin että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisella. Suomi on mukana vahvistamassa ja kehittämässä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ja sen prosesseja konkreettisin toimin, ml. sukupuolivaikutusten arviointi, erityisesti komission painopistealueilla, kuten digitalisaatiota ja demografista muutosta koskevissa toimissa, ilmastopolitiikassa, talouspolitiikassa ja Agenda 2030:n toimeenpanossa EU:ssa. Suomi edistää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista neuvostotyössä ja sukupuolitietoista budjetointia EU:ssa. VNK, STM ja kaikki ministeriöt.

8.2. Suomi kannattaa samapalkkaisuuden vahvistamista lisäämällä palkka-avoimuutta EU-lainsäädännöllä. Samoin Suomi pitää tärkeänä samanarvoisen työn käsitteen selkiyttämistä. VNK, STM

8.3. Sukupuolten tasa-arvon edistämisen kannalta on keskeistä sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpano. Suomi pitää erittäin hyvänä sitä, että komissio on käynnistänyt prosessin sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanosuunnitelman antamiseksi vuoden 2021 alussa ja vaikuttaa aktiivisesti sosiaalisten oikeuksien pilarin

toimeenpanon vahvistamiseen. Sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja hyvinvointitalous-ajattelun periaatteita vahvistetaan osana Eurooppalaista ohjausjaksoa. VNK, STM

8.4. Kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa Suomi jatkaa aktiivista toimintaansa naisten ja tyttöjen oikeuksien puolustajana. Teema on vahvasti esillä myös Suomen ehdokkuudessa YK:n ihmisoikeusneuvoston jäseneksi kaudelle 2022–2024. Seurataan hyödyntäen Sukupuolten tasa-arvoa EU:n ulkosuhteissa edistävän toimintaohjelman (Gender Action Plan) raportointia korkean tason puheenvuoroista ja kannanotoista, jotka koskevat sukupuolten tasa-arvoa. UM

8.5. Talouden ja toiminnan suunnittelun kautta toimeenpannaan hallitusohjelman tavoite, että vaiheittain uusista kehitysyhteistyöhankkeista 85 prosenttia sisältää sukupuolten välistä tasa-arvoa edistäviä tavoitteita. Tavoitteen toteutumista seurataan vuosittain (hankkeiden lukumäärä ja rahoituksen määrä). UM

8.6. Sukupuolten välinen tasa-arvo valtavirtaistetaan kaikessa kehitysyhteistyössä. Erityisesti painotetaan vammaisten naisten ja tyttöjen asemaa ja oikeuksia. Sukupuolivaikutuksia ja -normeja arvioidaan ja seurataan aiempaa järjestelmällisemmin. Toteutusta vahvistetaan ohjeistuksen, työkalujen ja henkilöstön koulutuksen avulla. Toimeenpanoa seurataan ja arvioidaan järjestelmällisesti. UM

8.7. Lisätään tasa-arvoneuvonantajina ja tasa-arvoasioiden yhteyshenkilöinä toimivien asiantuntijoiden määrää siviilikriisinhallintaoperaatioissa. Suomi tarjoaa omalta osaltaan ehdokkaiksi näihin tehtäviin nykyistä enemmän miespuolisia hakijoita. Varmistetaan, että sukupuolinäkökulma on sisällytetty kriisinhallintakoulutukseen ja -harjoituksiin. SM, UM

9 Tasa-arvo-ohjelman seuranta ja viestintä

Seuranta

Tasa-arvoon liittyviä asioita käsittelevä poliittisen tason ryhmä

Tasa-arvo-ohjelman toimeenpanoa ja seurantaan varten nimetään tasa-arvoasioista vastaavan ministeri Blomqvistin vetämä ryhmä, joka koostuu valtiosihteereistä. Tämän sukupuolten tasa-arvoon liittyviä asioita käsittelevän ryhmän tehtävänä on muun muassa hallituksen tasa-arvo-ohjelman toimeenpanon seuranta. Tämän lisäksi ryhmä linjaa vuonna 2021 eduskunnalle annettavan tasa-arvoselonteon valmistelua. Tasa-arvoselontekoon tullaan sisällyttämään yli vaalikauden ulottuvat kansalliset tasa-arvopoliittiset tavoitteet. Näiden kansallisten tasa-arvotavoitteiden seuraamiseksi valmistellaan hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti eri hallinnonalat kattava seurantajärjestelmä.

Ministeriöiden virkakunnasta koostuva tasa-arvotyöryhmien verkosto (TTR)

Tasa-arvotyöryhmien verkosto on vakiintunut yhteistyömuoto ministeriöiden tasa-arvotyössä. Tasa-arvo-ohjelman seuranta ja konkreettisten toimenpiteiden toimeenpanoa käsitellään jatkossa tarvittavin väliajoin TTR-verkostossa. Ministeriöt nimeävät tasa-arvo-ohjelmalle vastuuhenkilön, joka osallistuu tasa-arvo-ohjelmaa käsitteleviin verkoston kokouksiin ja raportoi ministeriönsä toimenpiteissä etenemisestä.

Kansalaisjärjestöyhteistyö

Vuorovaikutus kansalaisjärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa on tärkeää myös tasa-arvo-ohjelman hyväksymisen jälkeen. Kerran vuodessa koolle kutsuttava tasa-arvokokous on yksi keino vuorovaikutukseen, tapa kertoa ohjelman etenemisestä ja kuulla laajasti järjestöjä ja sidosryhmiä.

Viestintä

Viestintäsuunnitelma valmistellaan STM:n viestintäyksikön kanssa.

Liite 1

HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMAN TOIMENPITEET LUVUITTAIN	VASTUUTAHO(T)
2. Työelämän ja taloudellisen päätöksenteon tasa-arvo	
2.1. Palkka-avoimuuden edistäminen lainsäädännössä. Perustetaan kolmikantainen työryhmä valmistelemaan hallituksen tavoitetta lisätä tasa-arvolakiin henkilöstön, henkilöstön edustajien ja yksittäisten työntekijöiden oikeuksia ja tosiasiallisia mahdollisuuksia lisätä palkkatietoutta ja puuttua tehokkaammin palkkasyrjintään.	STM
2.2. Ehkäistään raskaussyrjintää. Täsmennetään lainsäädäntöä niin, että raskaus ja perhevapaan käyttö eivät saa vaikuttaa määräaikaisen työsuhteen jatkumiseen. Selvitetään perhevapaalta palaavien työsuhteturvan parantamista ja ryhdytään selvityksen tulosten perusteella tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimiin. Asia käsitellään Työ- ja elinkeinoministeriön vetämässä Työelämän tasapaino -direktiivin täytäntöönpanoa valmistelevassa kolmikantaisessa työryhmässä.	TEM, STM
2.3. Nollatuntisopimuksella ja pätkättöissä työskentelevien asemaa parannetaan. Tehdään selvitys ja vahvistetaan lainsäädäntöä.	TEM
2.4. Varmistetaan osana kotoutumisen toimenpideohjelmaa (selonteko) maahanmuuttajanaisten mahdollisuus osallistua kotoutumis- ja kielikoulutukseen.	TEM
2.5. Hallituksen tavoitteena on sukupuolten tasapuolisen edustuksen lisääminen pörssiyritysten hallituksissa. Suurten ja keski suurten pörssiyritysten hallituksissa tavoitteena on, että molempia sukupuolia on vähintään 40 %. Hallituksen tavoitteena on, että tasapuolinen edustus saavutettaisiin ensisijaisesti Arvopaperimarkkinayhdistyksen hallinnointikoodin suositusten mukaisesti ja yhtiöiden omin toimin. Hallitus seuraa tavoitteessa etenemistä ja arvioi kehityksen riittävyttä vuosittain. Lisäksi toteutetaan tutkimus/selvitys syistä, jotka rajoittavat naisten osuutta pörssiyritysten hallitus-, toimitusjohtaja- ja johtoryhmäpaikoissa.	OM, STM
2.6. Hallitus jatkaa tavoitteellista toimintaa naisten osuuden lisäämiseksi valtio-omisteisten yhtiöiden hallituksissa ja johtoryhmissä vuodesta 2004 asetettujen tavoitteiden pohjalta. Näiden tavoitteiden sekä valtion omistajapolitiikkaa koskevan periaatepäätöksen tasa-arvotavoitteiden etenemistä seurataan vuosittain hallituksen kertomuksissa eduskunnalle.	VNK
3. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja hoivan nykyistä tasaisempi jakaminen	
3.1. Selvitetään mahdollisuudet lisätä työajan joustoa tasapainottamaan työn ja perheen yhteensovittamista ja jaksamaan työllä pidempään. Tavoitteena on parantaa erityisesti pienten lasten vanhempien ja ikääntyvistä omaisista huolehtivien mahdollisuuksia osa-aikatyöhön.	TEM
3.2. Yhdistetään äitiys- ja isyyslait vanhemmuuslaiksi.	OM
3.3. Edistetään vuoroviikkoasumista koskevan selvityksen toimenpide-ehdotuksia.	OM
3.4. Tuetaan tasa-arvoista vuorovanhemmuutta. Mahdollistetaan lapselle kaksi tasavertaista osoitetta.	VM
4. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa	
4.1. Säädetään velvoittavista tasa-arvosuunnitelmista varhaiskasvatuksessa.	STM
4.2. Oikeus oppia -ohjelman hankkeilla valmistellaan lainsäädäntöä, pysyviä rahoitusjärjestelyitä sekä yhdenvertaisuutta vahvistavia vaikuttavia käytänteitä ja toimintatapoja. Tavoitteena on mm. kaventaa ja ennaltaehkäistä sosioekonomisesta taustasta, maahanmuuttajataustasta tai sukupuolesta johtuvia oppimiseroja.	OKM

HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMAN TOIMENPITEET LUVUITTAIN	VASTUUTAHO(T)
4.3. Oikeus oppia -ohjelmassa toteutetaan perusopetuksen opettajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja johdon sekä koulujen johtajien täydennyskoulutuksen kehittämishanke. Tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja koulutuksen ja työelämän sukupuolisegregaation lieventäminen.	OKM
4.4. Opetus- ja ohjaushenkilöstön ammatillinen ja pedagoginen osaaminen tulee varmistaa. Myönnetään rahoitusta ammatillisen koulutuksen opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen sekä opetuksen ja ohjauksen tukitoimiin. Tavoitteena on ehkäistä opintojen keskeyttämistä, tehostaa koulutuksen läpäisyä, ehkäistä syrjäytymistä sekä vahvistaa opiskelijoiden tasa-arvoa.	OKM
4.5. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti kevään 2020 aikana lyhyen esiselvityksen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tilanteesta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Selvityksen aineistona hyödynnetään korkeakoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Tuloksia hyödynnetään kevään 2020 korkeakoulujen kanssa käytävissä tulossopimusneuvotteluissa. Tilannekuvaa syvennetään käynnistämällä laajempi selvityshanke tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta tutkimus, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa (TKI-toiminnassa) vuoden 2020 aikana.	OKM
4.6. Tehdään korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma. Käydään läpi korkeakoulutuksen sosiaalisen, alueellisen ja kielellisen tasa-arvon toteutuminen sekä eri vähemmistöryhmien korkeakoulutukseen hakeutumisen mahdolliset esteet sekä ryhdytään selvityksen pohjalta tarvittaviin toimiin. Korkeakoulutuksen sukupuolisegregaation purkamista on tarkoitus tarkastella osana korkeakoulutuksen saavutettavuutta.	OKM
5. Naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan vähentäminen	
5.1. Hallituskauden aikana toteutetaan poikkihallinnollisesti toimenpiteitä, joilla puututaan nykyistä vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä. Turvataan edellä mainittujen rikosten torjuntaan ja selvittämiseen liittyvät resurssit ja osaaminen. Edistetään syrjintä- ja viharikostilanteen systemaattista seurantaa kansallisesti ja kansainvälisesti.	OM
5.2. Toteutetaan seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus, jossa lähtökohtina ovat koskemattomuus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Muutetaan rikoslain raiskausmääritelmä suostumuksen puutteeseen perustuvaksi oikeusturvasta huolehtien.	OM
5.3. Uudistetaan lähestymiskieltoon liittyvä lainsäädäntö turvaamaan paremmin uhrin oikeudet.	OM
5.4. Säädetään rikoslain 6 luvun 5 pykälän mukaiseksi koventamisperusteeksi rikoksen tekeminen sukupuoleen perustuvasta vaikutuksesta.	OM
5.5. Sosiaali- ja terveysministeri sekä pohjoismaisen yhteistyön ja tasa-arvon ministeri järjestävät seksuaalista häirintää koskevia pyöreän pöydän keskusteluja asiantuntijoiden kanssa. Eri hallinnonaloja koskevien keskustelujen tuloksena muotoillaan suositukset seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi.	STM
5.6. Sovittelua ei käytetä tilanteissa, jossa se saattaa uhata uhrin oikeusturvaa. Arvioidaan lähisuhdeväkivallan sovittelun jatkamista.	STM
5.7. Laaditaan laki ihmiskaupan uhrien auttamisesta, mikä turvaa kuntien mahdollisuuden auttaa. Lisätään sosiaali- ja terveydenhuoltolakeihin viittaukset ihmiskaupan uhreihin. Vastaanottolakia päivitetään niin, että kytkenä rikosprosessiin heikkenee kansainvälisten velvoitteiden edellyttämällä tavalla.	STM
5.8. Ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumispalvelusta säädetään ja huolehditaan EU-lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Toiminnan valvonta- ja ohjaustehtävä osoitetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle.	STM
5.9. Tehdään selvitys prostituution tilannekuvasta Suomessa.	STM

HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMAN TOIMENPITEET LUVUITTAIN	VASTUUTAHO(T)
6. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten aseman parantaminen	
6.1. Säädetään itsemääräämisoikeutta kunnioittava laki sukupuolten vahvistamisesta. Vaatimus lisääntymiskyvttömyydestä poistetaan ja lääketieteelliset hoidot eriytetään juridisen sukupuolen korjauksesta.	STM
6.2. Sukupuolen voi hakemuksesta korjata täysi-ikäinen henkilö, joka esittää perustellun selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa korjattavaan sukupuoleen. Sukupuolen korjaamiseen tulee harkinta-aika.	STM
6.3. Henkilötunnuksen sukupuolisidonnaisuudesta luovutaan osana henkilötunnuksen uudistamista valtiovarainministeriön selvityksen pohjalta.	VM
6.4. Intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta vahvistetaan ja luovutaan pienten lasten kosmeettisesta, lääketieteellisesti ei-välttämättömästä sukulinkirurgiasta.	STM
7. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen keskeisissä uudistuksissa ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen	
7.1. Hallitus sitoutuu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen talousarvioprosessissa. Sukupuolitietoista budjetointia edistetään osana kestäväen kehityksen budjetoinnin kehittämistyötä.	VM
7.2. Vahvistetaan ja täsmennetään ministeriöille annettavaa budjetin laatimisohjeistusta sukupuolivaikutusten kirjaamisen osalta. Varmistetaan budjetin laatimisprosessissa sukupuolivaikutusten arvioinnin toteutuminen ohjauksella ja seurannalla.	VM, STM, muut ministeriöt
7.3. Ministeriöt sisällyttävät sukupuolinäkökulman suunnitelmallisesti avainprosesseihinsa, erityisesti budjetointiin, tulosohjaukseen ja säädösvalmisteluun. Sukupuolivaikutusten arviointien määrää ja laatua seurataan vuosittain.	STM, kaikki ministeriöt
7.4. Toiminnallista tasa-arvotyötä jatketaan ja vahvistetaan ministeriöissä. Varmistetaan, että kehittämistyölle on käytettävissä tarvittavat henkilöresurssit (koordinaattorit) sekä virkamiesjohdon tuki. Ministeriöt toteuttavat ja seuraavat aktiivisesti toiminnallisia tasa-arvosuunnitelmiaan.	kaikki ministeriöt
7.5. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kehittämistä jatketaan koko valtion hallinnossa.	STM, kaikki ministeriöt
7.6. Tasa-arvo-osaamista vahvistetaan valtionhallinnossa. Valtionhallinnolle suunniteltu sähköinen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiskoulutus otetaan aktiiviseen käyttöön. Ministeriöiden virastojen ja laitosten johto varmistaa henkilöstönsä osallistumisen koulutukseen. Lisäksi ministeriöt sisällyttävät koulutuksiinsa tietoa sukupuolten tasa-arvosta (perehdytyskoulutukset ja muut henkilöstökoulutukset). Tavoitteena selkeä osaamistason nousu hallituskauden aikana. Hallitus seuraa edistymistä vuosittain.	STM, kaikki ministeriöt
7.7. Vahvistetaan sukupuolittain analysoidun tiedon tuottamista ja käyttöä valmistelun ja päätöksenteon pohjana.	Kaikki ministeriöt
7.8. Tehdään laaja-alainen selvitys/tutkimus koronaviruksen terveydellisistä, taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista sukupuoliin lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Tarkastelu kattaa myös hallituksen päättämien toimien (rajoitustoimet, tukipaketit jne.) sukupuolivaikutukset. Selvityksessä pyritään intersektionaalisuuteen huomioiden sukupuolen lisäksi mm. ikä, sosioekonominen asema, etninen tausta ja vähemmistöryhmät.	STM, VM, TEM, OKM, SM ym.
Ministeriöiden ehdotukset keskeisiksi hankkeiksi, joissa edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja joihin sukupuolinäkökulma sisällytetään	
7.9. Kannusteiden lisääminen siten, että naisten ja miesten välinen ero osallistumisessa tekniseen koulutukseen ja IT-koodaukseen pienenee.	LVM
7.10. Tasa-arvon edistäminen ruokahävikin vähentämisessä osana ilmasto- ja ruokaohjelmaa, joka tähtää kulutetun ruoan ilmastojalanjäljen pienentämiseen sekä ymmärryksen lisäämiseen ruoantuotannosta.	MMM

HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMAN TOIMENPITEET LUVUITTAIN	VASTUUTAHO(T)
7.11. Osana Oikeus Oppia -kehittämisohjelmaa käynnistetään olemassa olevien aineistojen pohjalta selvitys sukupuolten välisten sisäisten oppimistuloserojen syistä ja taustoista. Selvityksessä tullaan tunnistamaan tasa-arvo-ohjelman tavoitteita ja sukupuolten välisiä oppimiseroja alueellisena, kielellisenä ja sosioekonomisena ilmiönä ja mahdollisesti paikallisena kysymyksenä sisältäen kouluvalinnat ja oppimiserojen vaikutus jatko-opintoihin hakeutumiseen.	OKM
7.12. Sukupuolinäkökulman varmistaminen ihmiskaupan vastaisessa toimintaohjelmassa.	OM
7.13. Puolustushallinto osallistuu asetettavan yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä selvittävän laajapohjaisen parlamentaarisen komitean työhön. Tasa-arvonäkökulma huomioidaan työssä osana yhdenvertaisuutta.	PLM
7.14. Kestävän kehityksen sitoumuksessa on kirjaus toistuvien uhrikokemusten kasautumisen vähentämisestä. Tämä liittyy ennen kaikkea naisiin kohdistuvaan väkivaltaan sekä toisaalta nuorten miesten väkivaltakokemuksiin ja yliedustukseen onnettomuuksien uhreina. Naisiin kohdistuvassa väkivallassa ohjausta palvelujen piiriin tullaan seuraamaan yhtenä tulostittarina.	SM
7.15. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä väestön hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi 2030 tavoitellaan eriarvoisuuden kaventamista myös sukupuolten välillä. Myös päihde- ja riippuvuusstrategian ja siihen liittyvissä päihteitä ja riippuvuuksia käsittelevissä ohjelmissa otetaan huomioon sukupuolinäkökulma.	STM
7.16. Energia- ja ilmastostrategia. Tehdään energia- ja ilmastostrategian päivityksen yhteydessä sukupuolivaikutusten arviointi.	TEM
7.17. Hallituskauden aikana valmistellaan neljäs kansallinen Naiset, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelma. Valmistelussa huomioidaan erityisesti nykyisestä toimintaohjelmasta laadittavan loppuarviointiraportin huomiot vaikuttavuudesta toimintaohjelmassa mainittujen tavoitteiden ja 1325-päätöslauselmaperheen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta.	UM yhdessä OKM, PLM, SM, STM ja TEM kanssa.
7.18. Julkisen hallinnon strategian periaatelinjauksissa huomioidaan sukupuolten tasa-arvon edistäminen.	VM
7.19. Poikkihallinnollinen yhteistyöohjelma asunottomuuden puolittamiseksi.	YM
8. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa	
8.1. Suomi vahvistaa EU-tason työtä tasa-arvon hyväksi ja edistää EU:n tasa-arvostrategian tehokasta toimeenpanoa sekä tasa-arvon erityistoimin että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisella. Suomi on mukana vahvistamassa ja kehittämässä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ja sen prosesseja konkreettisin toimin, ml. sukupuolivaikutusten arviointi, erityisesti komission painopistealueilla, kuten digitalisaatiota ja demografista muutosta koskevissa toimissa, ilmastopolitiikassa, talouspolitiikassa ja Agenda 2030:n toimeenpanossa EU:ssa. Suomi edistää sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista neuvostotyössä ja sukupuolietietoista budjetointia EU:ssa.	VNK, STM ja kaikki ministeriöt
8.2. Suomi kannattaa samapalkkaisuuden vahvistamista lisäämällä palkka-avoimuutta EU-lainsäädännöllä. Samoin Suomi pitää tärkeänä samanarvoisen työn käsitteen selkiyttämistä.	VNK, STM
8.3. Sukupuolten tasa-arvon edistämisen kannalta on keskeistä sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpano. Suomi pitää erittäin hyvänä, että komissio on käynnistänyt prosessin sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanosuunnitelman antamiseksi vuoden 2021 alussa ja vaikuttaa aktiivisesti sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanon vahvistamiseen. Sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja hyvinvointitalous-ajattelun periaatteita vahvistetaan osana Eurooppalaista ohjausjaksoa.	VNK, STM

HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMAN TOIMENPITEET LUVUITTAIN	VASTUUTAHO(T)
8.4. Kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa Suomi jatkaa aktiivista toimintaansa naisten ja tyttöjen oikeuksien puolustajana. Teema on vahvasti esillä myös Suomen ehdokkuudessa YK:n ihmisoikeusneuvoston jäseneksi kaudelle 2022–2024. Seurataan hyödyntäen sukupuolten tasa-arvoa EU:n ulkosuhteissa edistävän toimintaohjelman (Gender Action Plan) raportointia korkean tason puheenvuoroista ja kannanotoista, jotka koskevat sukupuolten tasa-arvoa.	UM
8.5. Talouden ja toiminnan suunnittelun kautta toimeenpannaan hallitusohjelman tavoite, että vaiheittain uusista kehitysyhteistyöhankkeista 85 prosenttia sisältää sukupuolten välistä tasa-arvoa edistäviä tavoitteita. Tavoitteen toteutumista seurataan vuosittain (hankkeiden lukumäärä ja rahoituksen määrä).	UM
8.6. Sukupuolten välinen tasa-arvo valtavirtaistetaan kaikessa kehitysyhteistyössä. Erityisesti painotetaan vammaisten naisten ja tyttöjen asemaa ja oikeuksia. Sukupuolivaikutuksia ja -normeja arvioidaan ja seurataan aiempaa järjestelmällisemmin. Toteutusta vahvistetaan ohjeistuksen, työkalujen ja henkilöstön koulutuksen avulla. Toimeenpanoa seurataan ja arvioidaan järjestelmällisesti.	UM
8.7. Lisätään tasa-arvoneuvonantajina ja tasa-arvoasioiden yhteyshenkilöinä toimivien asiantuntijoiden määrää siviilikriisinhallintaoperaatioissa. Suomi tarjoaa omalta osaltaan ehdokkaiksi näihin tehtäviin nykyistä enemmän miespuolisia hakijoita. Varmistetaan, että sukupuolinäkökulma on sisällytetty kriisinhallintakoulutukseen ja -harjoituksiin.	SM, UM

Lähteet

- Alanko Katarina: Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Seta: Helsinki 2014. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>
- Alasaari Nea – Katainen Reija: Sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:36. Helsinki 2016. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75093/RAP-2016-36-varhaiskasvatus-tasy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Attila Henna – Pietiläinen Marjut – Keski-Petäjä Miina – Hokka Päivi – Nieminen Markku: Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki 2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Council of Europe: Algorithms and human rights; Study on the human rights dimensions of automated data processing techniques and possible regulatory implications. Council of Europe study DGI(2017)12. <https://rm.coe.int/algorithms-and-human-rights-study-on-the-human-rights-dimension-of-aut/1680796d10>
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK: Vain joka neljäs ilmoittaa työnantajalle kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä. Tiedote.13.2.2018. <https://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2018/02/13/vain-joka-neljas-ilmoittaa-tyonantajalle-kokemastaan-seksuaalisesta-hairinnasta/>
- Elomäki Anna: Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Suomen valtionhallinnossa 2004–2014. Arvioiva selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2014.http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70327/URN_ISBN_978-952-00-3542-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Elomäki Anna – Ylöstalo Hanna (toim.): Tasa-arvoa talousarvioon – talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolittainen budjetointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 58/2018. Syyskuu 2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161000/52-2018-Tasa-arvoa%20talousarvioon.pdf>
- Eur-lex: Tiedonanto. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Tasa-arvon unioni: sukupuolten tasa-arvostrategia 2020–2025. Bryssel 5.3.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52020DC0152>
- Eurofound: Sixth European Working Conditions Survey 2015. <https://www.eurofound.europa.eu/surveys/european-working-conditions-surveys/sixth-european-working-conditions-survey-2015>
- Euroopan komissio: Sukupuolten tasa-arvostrategia: tavoitteena tasa-arvon unioni. 5.3.2020. Lehdistötiedote. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fin/IP_20_358
- Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE: Tasa-arvoindeksi 2019. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019>
- European Institute for Gender Equality EIGE: Gender Equality Index 2019. Work-life balance. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-report/more-gender-equality-corporate-boards-only-few-member-states>
- European Union Agency for Fundamental Rights: The fundamental rights situation of intersex people. 04/2015. <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-focus-04-intersex.pdf>
- Horttanainen Anne – Kajala Ville: Keskuskauppakamarin naisjohtajakatsaus. Naiset pörssiyritysten johdossa. Keskuskauppakamari 3/2020. <https://kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2020/03/kauppakamarinnaisjohtajakatsaus.pdf>
- Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Tilannekatsaus 1.1.-31.12.2019. http://www.ihmiskauppa.fi/files/505/Ihmiskaupan_uhrien_auttamisjarjestelman_tilannekatsaus_1.1.-_31.12.2019.pdf
- Intersukupuolisuus: tietoa intersukupuolisuudesta. <http://intersukupuolisuus.fi/etusivu/>
- Kambur Olga – Pärnänen Anna: Suomi – Ruotsi -vertailu: Pienten lasten äitien työssäolossa ei suuria eroja. Tilastokeskus: Tieto & Trendit 25.4.2017. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/suomiruotsi-vertailu-pienten-lasten-aitien-tyossaolossa-ei-suuria-eroja/>

- Kantola, Johanna – Koskinen Sandberg, Paula ja Ylöstalo, Hanna (2020) Tasa-arvopolitiikka muutoksessa. Teoksessa: Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia. Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin. Toim. Kantola Johanna, Koskinen Sandberg Paula, Ylöstalo Hanna. Gaudeamus 2020. <https://www.gaudeamus.fi/tasaarvopolitiikka/>
- Karvinen Marita – Venesmäki Elina: Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. HLBTI-opas viranomaisille 2019. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf>
- Kauhanen Merja: Osa-aikatyö yksityisillä palveluilla. Palkansaajien tutkimuslaitos: Raportteja 33. Helsinki 2016. <https://www.slideshare.net/PT-tiedotus/osaaikaty-yksityisill-palveluilla>
- Kazi, Villiina – Alitolppa-Niitamo, Anne – Kaihovaara, Antti (toim.): Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. Työ- ja elinkeinoministeriön oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki 2019. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Keyriiläinen Marianne: Perhevapaiden vaikutus naisten urakehitykseen kielteisempi korkeakoulutetuilla. Tilastokeskus: Tieto & Trendit 5.12.2019. <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/perhevapaan-vaikutus-naisten-urakehitykseen-kielteisempi-koikeakoulutetuilla/>
- Kilpi-Jakonen Elina (2011). Continuation to upper secondary education in Finland: Children of immigrants and the majority compared (s. 77–106). Acta Sociologica 54 (1) 2011. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0001699310392604>
- Koskinen Sandberg, Paula (2020). Korporatistinen järjestelmä ja samapalkkaisuuden politiikka. Teoksessa: Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia. Talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin. Toim. Kantola Johanna, Koskinen Sandberg Paula ja Ylöstalo Hanna. Gaudeamus 2020. <https://www.gaudeamus.fi/tasaarvopolitiikka/>
- Kuivalainen, Susan – Järnefelt, Noora – Kuitto, Kati – Ritola, Suvi: Naisten ja miesten eläke-erokatsaus tutkimukseen ja tilastoihin. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja 2019:66. Helsinki 2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161880>
- Lipasti Laura – Pietiläinen Marjut – Katainen Antti: Naiset ja miehet yritysten ylimmässä johdossa: Tilastoeselvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:12. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162163>
- Mattila-Wiro, Päivi – Tiainen Raija. Kaikki mukaan työelämään. Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) kärkihankkeen tulokset ja suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:25. Helsinki 2019. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161453/25_2019_OTE-loppuraportti%20suomi%20netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Närvi Johanna: Perhevapaat työpaikoilla ja työelämässä. Teoksessa Salmi Minna & Närvi Johanna (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. THL Raportti 4/2017, 135–185. <https://www.julkari.fi/handle/10024/135216>
- OECD: Artificial Intelligence in Society, OECD Publishing, Paris 2019. <https://ec.europa.eu/jrc/communities/sites/jrccties/files/eedfee77-en.pdf>
- OECD: Education at a Glance: OECD Indicators 2019. http://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_FIN.pdf
- Oikeusministeriö: Moniperusteinen syrjintä olisi tunnistettava paremmin. Policy Brief 2, Syrjintä Suomessa. Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta. Oikeusministeriön julkaisu 2019. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4/22d8951f-aefc-691c-a551-bc0318882d9/Policy+Brief+moniperusteinen+syrjint%C3%A4.pdf>
- Oikeusministeriö: Häirintä on syrjintää. Policy brief 1/2018 syrjintä Suomessa. Ajankohtaista tietoa syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta. Oikeusministeriön julkaisu 2018. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/11141214/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI/032fded6-8ccd-acab-0c52-d9d051d50a87/H%C3%A4irint%C3%A4+Policy+Brief+FI.pdf>
- Ojala Satu, Nätti Jouko – Kauhanen Merja: Eriävät osa-aikatyön syyt ja työn laatu. Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016): 3, 259–272. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016102525578>
- Ojala Satu – Nätti Jouko – Kauhanen Merja: Työn laatu ja myöhempi työura osa- ja määräaikaisissa töissä. Työelämän tutkimuskeskuksen työraportteja 90/2015. Tampere 2015: Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9764-3>

- Opetushallitus 2018: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki 2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö: PISA 2018 ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161922/Pisa18-ensituloksia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö: Yliopistojen valintatavat nykytilassa ja uudistuksen jälkeen. https://minedu.fi/documents/1410845/5217581/UKK_valintatavat.pdf/f43e8ddf-4060-4b4a-86a8-2f047085bb8f/UKK_valintatavat.pdf
- Pohjoismainen yhteistyö: Pohjoismaat haluavat vahvistaa hlbtiq-ihmisten oikeuksia. Uutinen 16.9.2019. <https://www.norden.org/fi/news/pohjoismaat-haluavat-vahvistaa-hlbtiq-ihmisten-oikeuksia>
- Pursiainen Jouni – Muukkonen Hanni – Rusanen Jarmo – Harmoinen Sari: Lukion ainevalinnat ja tasa-arvo. Sata tasa-arvotekoa -hanke. Oulun yliopisto 2018. <https://www.naisjarjestot.fi/client/naisjarjestot/userfiles/lukion-ainevalinnat-ja-tasa-arvo-ouulun-yliopiston-raportti.pdf>
- Pöytä Sanni – Kupiainen Sirkku: Tytöt ja pojat koulussa; Miten selittää poikien heikko suoriutuminen peruskoulussa? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 36/2018. Valtioneuvoston kanslia 2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160787/36-2018-Tytot%20ja%20pojat%20koulussa.pdf>
- Saarikallio-Torp Miia – Miettinen Anneli: Family leaves for fathers: Non-users as a test for policy reforms. Paper presented in the conference Towards Resilient Welfare States, Helsinki 14–15 March 2019. https://www.helsinki.fi/sites/default/files/atoms/files/nordicwelfarestates_abstractbook_a5.pdf
- Salmi Minna – Närvi Johanna – Lammi-Taskula Johanna – Mäntylä Erika: Osa-aikaisten perhevapaiden ja osa-aikatyön käyttö, mahdollisuudet ja esteet. Teoksessa Salmi Minna & Närvi Johanna (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. THL Raportti 4/2017. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135216/URN_ISBN_978-952-302-884-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sisäministeriö: Ihmiskauppa on ihmisoikeushaaste. <https://intermin.fi/poliisiasiat/ihmiskauppa>
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016-2019. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:19. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161413/19_2019_Hallituksen%20tasa-arvo-ohjelma_loppuraportti_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Helsinki 2018. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Tasa-arvohanke: Sukupuolten eläke-erojen pienentäminen. <https://stm.fi/tasa-arvo/hankkeet>
- Sosiaali- ja terveysministeriö: Vaihtoehtoiset sääntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi. Translainsäädännön uudistamisen valmistelutyöryhmän raportti. 31.1.2020. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3e8dd589-9843-4fb7-bef9-bdae9e5746be/d48353e1-bab9-4404-8066-b0c5a6bf82e6/RAPORTTI_20200207144129.pdf
- State of Nordic Fathers. Nordic Council of Ministers 2019. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1367228/FULLTEXT01.pdf>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2018. Sosiaaliturva 2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/303480/Kelan_lapsiperhe_etuustilasto_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Nuorten 15-29-vuotiaiden osallistuminen työmarkkinoille ja koulutukseen sukupuolen ja iän mukaan, 2008-2019. Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tym__tyti__vv/statfin_tyti_pxt_11pq.px/
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Palkansaajien kuukausiansiot työnantajasektoreittain ja sukupuolittain 2000-2019. Tilastokeskus: PxWeb-tietokannat. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__pal__ati__vv/statfin_ati_pxt_122k.px/
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet. ISSN=1798-3215. Vuosikatsaus 2018, 3. Perheistä 38 prosenttia lapsiperheitä. Helsinki: Tilastokeskus 2018. http://www.stat.fi/til/perh/2018/02/perh_2018_02_2020-01-31_kat_003_fi.html

- Suomen virallinen tilasto (SVT): Suomalaistaustaisten osuus syntyvyydestä pienentynyt. ISSN=1798-2391. 02/2018. Helsinki: Tilastokeskus 2019. http://tilastokeskus.fi/til/synt/2018/02/synt_2018_02_2019-12-04_tie_001_fi.html?ad=notify
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Syntyvyyden aleneminen hidastui vuonna 2019. ISSN=1798-2391. 2019. Helsinki: Tilastokeskus 2019. http://tilastokeskus.fi/til/synt/2019/synt_2019_2020-04-24_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti. ISSN=1798-5528. Helsinki: Tilastokeskus 2020. <http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus Perheet ja työ 2018. Tilastokeskus 2019. https://www.stat.fi/til/tyti/2018/14/tyti_2018_14_2019-11-14_fi.pdf
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus 2019. ISSN=1798-7830. Helsinki: Tilastokeskus 2019. <https://www.stat.fi/til/tyti/2019/index.html>
- Sutela, Hanna: Monella työkiireet loppuivat kuin seinään – sote-alalla korona kuormittaa yhä enemmän. Tilastokeskus: Tieto & Trendit 25.3.2020. https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2020/monella-tyokiireet-loppuivat-kuin-seinaan-sote-alalla-korona-kuormittaa-yha-enemman/?_cldee=b3V0a5S2aWl0YW1hYS10ZXJ2b25lbnkzBzdG0uZmk
- Sutela, Hanna: Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984-2008. Väitöskirja. Tilastokeskus Tampere University Press 2013. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67983>
- Sutela – Pärnänen – Keyriläinen (2019) Digiajan työelämä – työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018. Tilastokeskus. Helsinki 2019. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuuttelo/ytym_1977-2018_2019_21473_net.pdf
- Tasa-arvovaltuutettu: Sukupuolen moninaisuus. <https://www.tasa-arvo.fi/sukupuolen-moninaisuus>
- Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018. Tasa-arvo julkaisu 2018:4. https://www.tasa-arvo.fi/documents/10181/34936/Kertomus_eduskunta_web.pdf/41d7df4f-8d2a-437c-8b33-3e08329d014a
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Ihmiskauppa ja prostituutio. THL 2020. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/ihmiskauppa-ja-prostituutio>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Koulutuksen sukupuolen mukainen segregatio. THL 2020. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/koulutus-ja-kasvatus/koulutuksen-sukupuolen-mukainen-segregatio>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Miesten väliset terveyserot kertovat jakolinjoista Suomessa. THL blogi 2017. <https://blogi.thl.fi/miesten-valiset-terveyserot-kertovat-jakolinjoista-suomessa/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Opintomenestys ja sukupuoli. THL 2019. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/koulutus-ja-kasvatus/opintomenestys-ja-sukupuoli>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Seksuaalinen häirintä. THL 2020. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/seksuaalinen-hairinta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Sukupuolten hyvinvointi- ja terveyserot. THL 2020. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/hyvinvointi-ja-terveys/sukupuolten-hyvinvointi-ja-terveyserot>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. 9/2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135233/URN_ISBN_978-952-302-909-5.pdf?sequence=1
- Työ- ja elinkeinoministeriö: Kototietokanta <http://kototietokanta.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kototietokanta/>
- UNWomen: Facts and figures: Peace and security. https://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures#_Notes
- Translainsäädännön uudistamisen valmistelutyöryhmä, STM. 31.1.2020. Vaihtoehtoiset sääntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3e8dd589-9843-4fb7-bef9-bdae9e5746be/d48353e1-bab9-4404-8066-b0c5a6bf82e6/RAPORTTI_20200207144129.pdf
- Valtiovaraministeriö: HETU-uudistuksen loppuraportti. Valtiovaraministeriön julkaisu ja – 2020:20. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/beb585c4-f7b5-4f04-b15d-6f89c5ad72d1/3d8ba14b-0393-421d-a22e-6dae1c5efa29/RAPORTTI_20200409115946.pdf
- Voronova Sofija – Radjenovic Anja: The gender dimension of human trafficking. European Parliament Briefing 2/2016. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577950/EPRS_BRI\(2016\)577950_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577950/EPRS_BRI(2016)577950_EN.pdf)

Yhden vanhemman perheiden liitto ry: Yhden vanhemman perheet tilastoina. <https://www.yvpl.fi/edunvalvonta/yhden-vanhemman-perheet-tilastoina/>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu: Nigerianlaustaiset seksuaalisesti hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrit Suomessa: ulkomaalaislain soveltamiskäytäntö. Muistio 2016. https://www.syrjinta.fi/documents/10181/36404/nigeriaisselvitys_verkkoon_FINAL.pdf/1b136c3b-e80f-4b57-bedc-339f4a12e68b

YK:n kestävä kehityksen Agenda 2020-2030 <https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet>

Säädökset:

Council of Europe: Resolution 2191 (2017). Promoting the human rights of and eliminating discrimination against intersex people. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=24232&lang=en>

Eur-lex: Direktiivi 2019/1158/EU vanhempien ja omaistaan hoitavien työ- ja yksityiselämän tasapainottamisesta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2019:188:FULL&from=FI>

Eur-lex: Direktiivi 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036>

Ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus, SopS 43-44/2012. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2012/20120044/20120044_2

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. 8.8.1986/609. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609#P6c>

Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta. 563/2002. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020563>

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Yhdistyneiden Kansakuntien kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaiseen yleissopimukseen liittyvä lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta, SopS 70-71/2006. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2006/20060071>



Sukupuolten tasa-arvo on yhteiskuntamme keskeinen arvo ja päämäärä. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023 kokoaa yhteen pääministeri Sanna Marinin hallituksen tavoitteet ja toimenpiteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Ohjelma sisältää kaikkien ministeriöiden toimenpiteitä. Tasa-arvo-ohjelma 2020–2023 on järjestyksessä seitsemäs hallituksen tasa-arvo-ohjelma Suomessa.

Internet: stm.fi/julkaisut

JULKAISUJEN MYYNTI:
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN Nid. 1236-2050
ISSN PDF 1797-9854
ISBN Nid. 978-952-00-8359-5
ISBN PDF 978-952-00-8363-2